

Unutmanın Karşısında: Kadınlar, İnanç ve Yüzleşme

Şenal Sarıhan

Madımak Hala Yanıyor!...

Yüksel Mutlu

Sivas'ı Unutmamak !

Canan Yüce

Suriye'de Alevi Kadınlar:
Sessizlikten Direnişe!

Nesrin Akgül

Rea Haq'tan Aleviliğe; Kürt
Kimliğinin İnkarı Üzerine
Örölmüş Bir Perde

Songül Morsümböl Tarhan

Kutsalın Sessiz Taşıyıcısı:
Aleviliğe Kadın Kalbinden
Teolojik Bir Bakış

Dilan Bebleşin

Kadınların Barış İnşası:
Erkeklığın Savaş Ayinlerini
Sökmek



İÇİNDEKİLER

1 Madımak Hala Yanıyor!...
Şenal Sarıhan

11 Sivas'ı Unutmamak!
Yüksel Mutlu

15 Suriye'de Alevi Kadınlar: Sessizlikten Direniş!
Canan Yüce

19 Rea Haq'tan Aleviliğe; Kürt Kimliğinin İnkarı
Üzerine Örülmüş Bir Perde
Nesrin Akgül

35 Kutsalın Sessiz Taşıyıcısı: Aleviliğe Kadın
Kalbinden Teolojik Bir Bakış
Songül Morsümbül Tarhan

38 Kadınların Barış İnşası: Erkekliğin Savaş
Ayinlerini Sökmek
Dîlan Bebleşîn

Madımak Hala Yanıyor!...

Şenal Sarıhan-6 Temmuz 2025



Sivas'ta gericiliğin yakarak kurban ettiği mağdurların tümü sol görüşlü, ilerici, devrimci insanlardı. Çoğunluğu Aleviydi... Bu nedenle mağdurların, felsefi düşünceleri ve inançları nedeniyle hedef alındıkları açıktı. Kaldı ki ülkemizde Aydın ve Alevi kıyımı, Çorum'da, Maraş'ta ve yine Sivas'ta yinelenmiş ve yüzlerce insan bu saldırının kurbanı olmuştu. Saldırıların, örgütlü, sistemli ve planlı olduğu da tartışmasız ortada idi

Yangının İlk Günü

2 Temmuz 1993... 32 yıl önce... Sivas'ta, Pir Sultan Abdal Derneği'nin Kültür Bakanlığı'nın katkılarıyla düzenlediği şenlikler var. Şenliğe, çoğunluğu sol aydınlardan ve derneğin tiyatro ile semah ekiplerinden oluşan kalabalık bir sanatçı grubu katılıyor. Aralarında yazar Aziz Nesin de var.

Sivas'ta, özellikle sağ basının Aziz Nesin üzerinden şenliğe yönelik tahrik edici haberler yaptığını biliyoruz. Üstelik, 1978 yılının 3-7 Eylül günleri arasında, çoğunluğu Alevi olan Ali Baba Mahallesi'nde 10 insanın katledildiği, 93 kişinin yaralandığı ve binlerce ev ile iş yerinin tahrip edildiği gerici kalkışmanın acıları hâlâ belleğimizde. Aynı yıl, 19-26 Aralık tarihlerinde Maraş'ta Alevilere ve sol görüşlü halka yönelik gerici saldırılarda 111 cana kıyıldığını, 559 evin yakıldığını ve 290 iş yerinin tahrip edildiğini de unutmadık.

Bu olaylara ilişkin yargılamalar hâlen sürüyor. Umut etmek istiyoruz ki, acıları hafifletecek bir Ozanlar Şenliği yapılabilсин. Hep birlikte türküler söylensin, şiirler okunsun, halaylara durulsun. Ama öyle olmuyor...

Şenliğin ikinci günü, öğle saatlerinden itibaren adım adım gerilim yükseliyor.

Saat 17.00... Haberci:

“13.30’da Paşa ve Meydan Camilerinden çıkan beş yüz – bin civarındaki grubun Vilayet Binası’na doğru yürüdüğünü, bu grubun Aziz Nesin, Vali ve Hükümet aleyhinde, şeriat lehinde sloganlar attığını, bu grubun Hükümet Binası önünden uzaklaştırıldığını; aynı grubun bu kez de etkinliklerin yapıldığı Kültür Merkezi önüne gitmekte olduğunu, polis müdahalesine oturarak karşı koyduklarını, Vali’nin Tugay Komutanı’nı arayarak yardım istediğini, İçişleri Bakanı ve Başbakan’a faksla bilgi verildiğini, Tokat ve Kayseri’den kuvvet istendiğini, oturan grubun tekrar Hükümet Binası’na hareket ettiğini, yolda bir kafenin taşlandığını, yeniden Kültür Merkezi’ne döndüklerini, buraya taşla saldırdıklarını, iki polis ve iki sivilin yaralandığını, bu sırada sayıları 5.000’i bulan göstericilerin Madımak Oteli’ni sarmaya ve taşlamaya başladıklarını” anlatıyor.

Haberler sürüyor. Hedefte, şenliklerle aynı gün açılışı yapılan Pir Sultan Abdal heykeli var. 19.00 haberleri, ***“Göstericilerin isteği ile Ozanlar Anıtı kaldırıldı.”*** bilgisini geçiyor. “Ne işe yarayacak? Bu, onları engelleyecek mi? Aksine. Televizyon, adım adım katliama gidişin haberlerini yansıtıyor.”

19.45... Ekrana, binlerce çılgın saldırganın sloganlarla kuşattığı Madımak Oteli’nin görüntüsü düşüyor. Sloganlar, saldırının amacını ifade ediyor: ***“Dinsiz Vali istifa!”***, ***“Yaşasın şeriat!”***, ***“Laiklik gidecek, şeriat gelecek!”***, ***“Ya Allah, intikam!”***, ***“Cumhuriyet burada kuruldu, burada yıkılacak!”*** vb.

Sonra hepimizin gözü önünde yaşanan bir vahşet: Otel önündeki araçlar ters çevrilerek depoları deliniyor; bununla yetinilmeyip bidonlarla yakıcı maddeler taşınıyor. Hiçbir koruması olmayan otel kapısından içeri giriliyor, otel perdeleri ateşe veriliyor. Yangın üzerine kalabalığı aşmaya çalışan itfaiye aracının önüne yatılarak müdahale engelleniyor; bu sırada şeriatçı sloganlarını sürdüren güruh, oteli yakıyor. Hem de hiçbir engellemeye uğramadan.

İçeride kim ya da kimler var, henüz bilmiyoruz. Madımak yanıyor. İçeride kaç kişi var, bilmiyoruz. Biraz sonra haberlere, Aziz Nesin ve Lütfü Kaleli’nin itfaiyenin otelin penceresine uzattığı yangın merdivenlerinden indirilişinin görüntüsü ve bilgisi düşüyor. Ve bu kurtuluşa engel olmak isteyen bir saldırgan... Daha sonra bu kişinin, Sivas Belediye Meclis Üyesi Cafer Erçakmak olduğunu öğreneceğiz. Öğrendiğimiz sadece adı olacak. O, sanık sandalyesine hiçbir zaman oturmayacak.

Ve sabah... Yangın sönerken, yalazı insanlığın yüreğine kor olup düşüyor. Valilik açıklamasına göre, ikisi otel emekçisi olmak üzere 35 aydınlanma şehidi... 4'ü ağır, 60 yaralı... Kendi çabalarıyla sağ kurtulan 36 can...

6 Temmuz 1993... Dikmen PSAD Ankara Şubesi önünden Karşıyaka Mezarlığı'na akan insan seli... Öfkemiz, bacaklarımıza derman olmuş. Meclis'in önüne dek sessiz yürüyen topluluk, Meclis önünde tepkili... Elleri bağlı bir iktidar... Elleri bağlı bir iktidar ortağı. Azgın irticanın engellenmesi için gerekenler yapılmadı. Halk, içinin yangısını haykırıyor.

Sonra dosyalardan öğrendik: Polis tutanağında, eylemcilerin sayısı 15.000 olarak yer aldı. Aynı tutanaklarda yer alan bilgilere göre, gerici kuruluşlar, şenlikten önce Sivas'a yüzlerce araçla insan taşımışlar. Onlar, belediyeye ait konaklama yerlerinde ve yatılı Kuran kursları merkezlerinde barındırılıp ertesi güne hazırlanmışlar. Yine polis kayıtlarına göre, katliamdan sonra da Sivas'tan sayısız araç ayrılmış. Sivas'ı terk edenler eylemciydi. Ne var ki yakalanan ve tutuklanan olmadığı gibi, daha sonra da bu kişilerin fotoğraf ve video kayıtlarından eşkallerinin belirlenmesi ve yakalanmaları için bir çaba harcanmadı. Gidenlerden bir kişi olsun sanık sandalyesine oturtulmadı.

Yine polis kayıtlarına göre, olaydan bir gün önce polis faksına "Müslümanlar" imzalı bir bildiri geldi. Tüm işyerleri ve ev posta kutularına da bırakılmış olan bu bildiride "hesap sorma" çağrısı yer alıyordu. Saldırganlar, gereğini yaptılar... Sönmeyecek bir ateşti yaktıkları.

Avuntumuz adil bir yargılama süreci olabilirdi. TBB'den barolara, Çağdaş Hukukçular Derneği'nden ilerici tüm hukuk örgütleri ve siyasi partilere uzanan bir birliktelikte davaya müdahil olundu.

15.000 Sanık! 20 güne sığdırılmış Üç Dava

Sivas Cumhuriyet Başsavcılığı, 15.000 eylemcinin katıldığı bu katliamın soruşturmasını 20 gün gibi kısa bir sürede tamamlayarak, **22.07.1993 günü 78 sanık hakkında** Sivas Ağır Ceza Mahkemesi'nde dava açtı. Bu davada sanıkların, **35 kişiyi yangın çıkarmak suretiyle öldürmek, anılan eylemi yardım yolu ile kolaylaştırmak ve teşvik etmekle suçlandıkları belirtildi. Ayrıca, görevli memura mukavemet ve 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasası'na aykırılık nedeni ile 102 sanık hakkında Sivas Asliye Ceza Mahkemesi'nde dava açıldı. Sivas'ta DGM'nin bulunmayışı nedeni ile 94 sanık hakkında da 3713 sayılı Terörle Mücadele Yasası'nın 7/1-2 maddelerine aykırı davrandıkları savıyla Kayseri DGM'de dava açıldı.**

Savcılık, eylemin siyasi niteliği, şeriatçı kalkışma oluşu, Anayasa'nın ihlalini amaçlaması gibi bir kanıyı ileri sürmediği gibi, DGM'de açtığı davada sanıkların hangi örgüt ya da örgütlere üye olduklarına ilişkin de iddiada bulunmadı. 15.000 kişinin gerçekleştirdiği eylemi organize eden bir terör örgütü yoktu!

Yargılama(ma) Başlıyor!

Davaların Sivas ve Kayseri'de sürmesi güvenlik sorunu yaratacaktı. Ayrıca mağdurların önemli bir kısmı Ankara'da yaşıyordu. Sivas, onların acılarını da kanatan bir yer olacaktı. Bu nedenle müdahil avukatlar olarak, davanın Ankara'ya naklini talep ettik. Yargıtay 10. Ceza Dairesi, 18.08.1993 günü anılan dosyaların güvenlik nedeni ile Ankara'ya aktarılmasına karar verdi.

Dosyaların Ankara'da ilgili mahkemelere ulaşmasının hemen ardından Ankara 3. Ağır Ceza ve 19. Asliye Ceza Mahkemeleri, 14.10.1993 günlü 1993/1185 -551 Sayılı kararları ile eylemin, sıradan bir adam öldürme ya da Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Yasası'nın ihlali olmadığı, doğrudan doğruya Anayasal düzeni değiştirmek, özellikle laiklik ilkesini ortadan kaldırmak kastı ile işlendiği, bu nedenle de görevli Mahkemenin, kendileri değil, DGM olduğu görüşü ile görevsizlik kararı verdiler.

Ankara DGM, Yargıç Albay Ertan Erunga'nın ayrışık oyu ile bu isteği reddetti. Bunun üzerine ortaya çıkan olumsuz görev uyuşmazlığını inceleyen Yargıtay 10. Ceza Dairesi, 8-9-11.1993 tarihli kararları ile Ankara DGM'nin görevsizlik kararını kaldırdı.

Görevsizlik kararını vermiş olan heyet, özünde *ihzas-ı rey* de bulunmuştu. Yargı etiği gereği, aksi görüş sunmuş olan başkan ve üye davadan çekilebilirdi. Bunu yapmadılar. Görevlerini sürdürdüler!... Daha önce birleştirme istemine olumlu görüş vermiş olan Albay Erunga ise bu sırada isteği dışında Erzurum'a atandı!..

Sanıklar, Duruşma Salonunu Eylem Alanı Yaptılar:

Sanıklar, duruşma salonunda Madımak Oteli önündeki tavırlarını sürdürdüler. O tarihe dek hiç tanık olmadığımız bir sanık profili ile karşı karşıya idik. Duruşmada anlatımlarına başvurulmuş otelden sağ kurtulan müdahilleri, tanıkları, tehdit ettiler. Müdahil avukatlar dahil olmak üzere hepimize küfür ve hakaret yağdırdılar. Duruşma salonunu kavga ve gösteri alanı yaptılar. Duruşma sürerken, oturdukları bankların üzerine çıkıp namaza durdular. Heyet, bu disiplinsizlikle baş edemediği gibi neredeyse görmezden geldi. Her duruşmada bu tablonun yinelenmesi ve bu durumun basına yansımalarından rahatsız olan

Mahkeme, sonuçta bu disiplinsizliğin kamuoyuna yansımaları önlemek için duruşmayı basına kapattı.

Katılan avukatları olarak bu yasağın kaldırılmasını, aksi halde duruşmalara katılmayacağımızı ifade eden dilekçe sunduk. İstemimiz reddedildi. Karar gününe dek duruşmaları dışarıdan izledik. Yapılan işlemlerin tutanaklarını aldık. Kamudan gizlenen bir duruşmanın tarafı olmak istemedik. Ancak avukatlık görevlerimizi de ihmal etmedik. Esasla ilgili savunmamızı hazırlayıp sunduk. Bu metinde, **“Sivas Katliamı Şeriatçı Örgütler Koalisyonu tarafından gerçekleştirilmiştir..”** başlığı altında, eyleme katılan kişiler ve onların üyesi oldukları dinci-gerici örgütlerin adlarını Mahkemeye sunduk: Hizbullah, İslami Büyük Doğu Akıncılar Cephesi, İslam Cemiyet ve Cemaatler Birliği (Kara Ses), İslami hareket örgütü, Aczimendiler, Süleymancılar, Nurcular, Fetullahçılar, Med – Zehracılar, Nakşiler, Menzilciler, İskender Paşa Camii Çevresi, İsmail Ağa Camii Çevresi ve merkezi ve yurt dışında bulunan kuruluşların bu olayla ilişkilerinin araştırılması gerektiğinin altını çizdik. Olayın hemen ardından İBDA_C’nin yayın organı olan **Taraf Dergisi Sivas katliamını “Şanlı Sivas Kiyımı – İhtilale en yakın adım”** olarak değerlendirmişlerdi. Konuya ilişkin yayınlarında şu açıklamalar yer alıyordu. (Taraf Dergisi: Ağustos 93, Kasım 93, Ocak 94 tarihli 30, 33 ve 35. sayıları)

“Sivas ayaklanması. (Büyük Doğu İBDA hareketi önderliğinde şekillenen) Devrimci Milli Kurtuluş Cephesini biraz daha meydana çıkaran ... biraz daha bütünleştiren, kaynaştıran bir hareketliğin tezahürüdür.”

“Sivas’ta insanlarımız, yargılama ve cezalandırma hakkını kullandılar.”

“İslamın önüne çıkanların tepelenmesi çok normaldir. Fakat bu topraklarda yaşayan Müslümanların asıl hedefi, TC’nin ta kendisidir. Bu asla unutulmamalıdır.”

“Artık Türkiye’de laiklik ve demokrasiye inanan büyük çoğunluk var. Bu çoğunluk çeşitli cemaatler içinde yer alsalar da kıvılcım beklemektedirler. Öncü İslamcı militanlar, bu hazırlığı yapmaktadırlar.”

“Gerçek Müslümanlar İBDA_C bayrağı altında toplanıyor. Açık bir gerçektir bu. Sivas’tan yükselen ‘İşgalciler, defolun’ haykırışı bu toplanışın bir başarısıdır.”

Yerel ve ulusal basında yer alan ve eylemi kutsayan çok sayıda yazılı ve görsel belgeyi mahkemeye aşamalarda da sunmuştuk. Bir yıl gibi kısa sürede tamamlanan yargılamada soruşturmanın eksik bırakılmış olduğunun altını çizdik. Bize göre eylem, birden çok, legal ve illegal örgütlenmenin ortak eylemi idi. Bu nedenle de sanıkların, o tarihte yürürlükte olan 765 Sayılı TCY’nın 146/1 ve 3. maddeleri içinde değerlendirilerek cezalandırılmasını istedik.

Sanıklar, Yargıç Kürsüsüne Bozuk Para Fırlatıyor:

26.12.1994 günlü kararları ile 26 sanık hakkında, TCK'nun 450/6. maddesi gereğince idam cezası verip bu cezayı 765 Sayılı TCK'nun 65/3 ve 51/1. maddeleri gereğince indirerek sonuç olarak 15 yıl ağır hapis cezasına hükmetti. 37 kişinin beraatine karar verdi. 60 sanık ise; 2911 SY gereğince üçer yıl hapis cezasına mahkum edildiler. Mahkemeye göre eylemin siyasi bir amacı yoktu. 35 insan, adiyen yakarak öldürülmüştü. Eylemin vahameti karşısında bu ödül gibi bir ceza idi. Mahkeme, kendini görevli saymadığı gündeki gibi düşünüyordu. Onların bu ödülüne karşılık, sanıklar ceplerindeki bozuk para, çakmak, kalem ne varsa Mahkeme heyetinin yüzüne fırlatarak onlara teşekkür ettiler!.. Herhalde bekledikleri beraat idi.!

Yargıtay Kararı;

Karar, Cumhuriyet Başsavcılığı ve tarafımızdan temyiz edildi. Yargıtay 9. Ceza Dairesi 30.09.1996 günü, 25 sanık hakkındaki beraat kararını onadı. 14 sanık hakkındaki mahkumiyet kararını, beraat olması gerektiği saptaması ile bozdu. Diğer tüm sanıklar hakkında ise eylemin TCK'nun 146/1. maddesi kapsamında Anayasal düzenin tamamı ya da bir kısmının tağyir, tebdil ve ilgası olarak değerlendirilmesi gerektiğini ifade etti.

Bu aşamadan sonra Mahkeme, 28.11.1997 günlü kararı ile 38 sanık hakkında TCK'nun 146/1. maddesi, 29 sanık hakkında TCK'nun 146/3. maddelerinden hüküm kurdu. 11 sanık hakkında ilk kararında direndi. 14 kişinin beraatine karar verdi. Bu karar da temyiz edildi. YCGK, 24.12.1998 günlü mahkemenin 11 sanıkla ilgili direnme kararını yerinde bulmadı. 146/3'ten ceza almış olan 28 sanık ile beraat eden 14 sanık hakkındaki kararları onadı. İdam cezası alan **31 kişi** hakkında ise nüfus kayıtları cilt numaraları ve mühürlerin okunamadığı kabulü ile kararı bozdu. Karar, diğer 7 sanık hakkında da usulü zorunluluk nedeni ile bozulmuş oldu. Sanıkların temyizi üzerine, üç sanık dışında kalan sanıklar hakkındaki mahkumiyet kararı, **04.05.2001 tarihinde onanmış oldu**. Bu üç sanık, 3419 Sayılı Pişmanlık Yasası'ndan yararlanmak istiyordu. Bu sanıklar, anılan yasadan yararlanamadılar. Sonuç olarak anılan üç sanık hakkındaki karar da 16.09.2002 tarihinde onanarak kesinleşti. İlk yargılama, 1993'ten 2002'ye dokuz yıl sürdü. Tefrik edilen sanıklar yönünden ise 32. yıldayız.

Salınanlar, Cezalarının İnfazı İçin Dönmediler. Yakalanmayanlar Birkaçı Dışında Yurt İçinde ya da Dışında Ellerini Kollarını Sallayarak Dolaşmaya Devam Ediyorlar:

Sanıkların bir bölümü, ilk kararla salınmış olmaları nedeni ile tutuksuz idiler. Bu sanıkların hemen tümünün cezalarının infazı yapılamadı. Sanıklar, yurt dışına kaçtılar ve büyük çoğunluğu bugüne dek Türkiye'ye iade edilmediler. TCK'nun 146/3. fıkrasından ceza

alanların ya da bu madde gereğince haklarında dava açılmış olanlar ise ancak zaman aşımı dolduktan sonra Türkiye'ye kendiliklerinden dönüp, cezasızlıkla kurtuldular. Sanıkların iadeleri konusunda Adalet Bakanlığı kanalı ile yapılan tüm başvurular olumsuz yanıtlandı. Kırmızı bültenle aranan sanıklardan cezası 04.05.2001 tarihinde kesinleşmiş olan ve yurt dışında olduğu bilinen Vahit Kaynar, Polonya'da yakalandı. Adalet Bakanlığı süresi içinde dosyasını tamamlayıp gönderemediği gerekçesi ile Polonya makamlarınca serbest bırakıldı.

Tüm Arananlar Gibi Erçakmak da Korundu;

Tefrik edilen dosyalarla ilgili süren yargılanmalardan haberdar edilmedik. Örneğin, yakalanamadığı için dosyası ana davadan tefrik edilmiş olan Cafer Erçakmak özelinde yaşadıklarımız, emniyet güçlerinin ve adli makamların bu davaya yaklaşımını göstermek için ilginç bir örnek oluşturuyor; Erçakmak'ın tefrik edilen dosyasına, aranmakta iken yakalanmış olan altı sanık eklenmiş. Tefrikten sonra açılan duruşma bize tebliğ edilmiyor. Dava, esasla ilgili görüş aşamasına geliyor ve Savcılık tüm sanıklar hakkında zaman aşımı nedeni ile düşme talebinde bulunuyor. Bu davayı tesadüfen izleyen basın emekçisi beni arayarak, davadan haberim olup olmadığını sordu. Böylece öğrendiğim dosya ya bu aşamada müdahale edip, hakkında idam cezası istenen sanıkla ilgili, 20 yılın zaman aşımı süresi olmadığını ifade ettim. Ayrıca eylem, insanlığa karşı suç oluşturduğundan sanıklar yönünden zaman aşımı iddiası hukuksuzdu. Bu aşamadan sonra dava, anılan sanığın ölümü nedeni ile düştü. Diğer sanıklar için ise iddia TCK'nun 146/3. maddesinin ihlal edildiğine ilişkindi. Bu sanıklardan biri de vefat etti. Diğer sanıklar hakkında dava, 20 yıllık zaman aşımı nedeni ile düşürüldü. Bu kararı temyiz ettik. Ret oldu. Şu anda bu yönden Anayasa Mahkemesi'ne başvurduk. 2014 esaslı dosyamız henüz karara ulaşmadı.

Erçakmak, yukarıda da değindiğim gibi, yanmakta olan otelden çıkmak için kendisine uzatılan itfaiye merdiveninden inmeye çalışan yaşlı Aziz Nesin'i iterek, düşürmek isteyen Belediye Meclis üyesi idi. Bu sanık, 18 yıl ele geçmedi. Almanya'da olduğu bilgisine sahiptik. Alman makamlarından o ve yurt dışında olduğunu bildiğimiz diğer 15 kişi ile ilgili iade istemimiz hep reddedildi. Erçakmak hakkındaki davaya katılmamızdan bir süre sonra, çok emin bir kaynaktan Fransa'da olduğu bilgisi aldık. Bu bilgiye mahkeme ile paylaşarak, iadesi için girişimde bulunduk. Sanık kırmızı bültenle Fransa'da aranırken bir yandan da polis, rutinini sürdürüyor ve Sivas'taki evinde de arıyordu. Dosyaya, emniyet görevlileri tarafından tutulmuş, ***“Evini aradıklarını ve bulamadıklarını”*** yazan sayısız tutanak girmişti. Ancak daha sonra ***“yok”*** denildiği evden Erçakmak'ın cenazesi çıktı. Gizlice gömüldü. Türkiye'ye ne zaman ve nasıl geldi? Hep Türkiye'de mi idi? Ya da 18 yıl

Türkiye’de nasıl saklandı? Bir insanın 18 yıl saklanmasını ancak örgütlü bir yapının sağlayacağı açık değil mi? Bu dosyada neden örgütler araştırılmadı? Olayın sızması üzerine mezarlık müdürü olayı ihbar etmek zorunda kaldı. Yaşadığımız çok sayıda güven sarsıcı olay nedeni ile mezarını açtırarak DNA testi yaptırmak zorunda kaldık.

Arananları, Polis, Jandarma, İçişleri Bakanlığı Görevlileri Göremiyor!...

Erçakmak dosyasının diğer sanıkları Şevket Erdoğan, Köksal Koçak, İhsan Çakmak, Hakan Karaca, Yılmaz Bağ, Necmi Karaömeroğlu savunmalarında kendi memleketlerinden evlendiklerini, çocuk sahibi olduklarını, askere gittiklerini hatta ehliyet aldıklarını, kimsenin kendilerini yakalamadığını, arandıklarını bu nedenle bilmediklerini savundular. Emniyet, Ordu, Nüfus Müdürlüğü, Belediye... Biliriz ki arananların kayıtları bu merkezlerde hep vardır. Onlar aranmadı mı? Ya da arayanlar arıyormuş gibi mi yaptılar? Bu sanıklar hakkındaki iddianame, 16.06.1994 tarihini taşıyor. 17 yıl!!! Bu yargılamada, sanıkları, olay günü çekilmiş olan fotoğraflarından bugünkü yüzleri ile birleştirerek teşhise çalışacaktık. Ancak sanıklar, istemimize karşın hiçbir duruşmaya getirilmediler. Zaman delilleri karartıyor. Zaman insanı bile değiştiriyor. Değişmeyen tek şey yakınlarını yitirmiş olanların acısı ve ülkemiz üzerine düşen katliam gölgesi.

Üç Sanık Yönünden Yargılay Aşamasında:

Sivas Davası, halen Almanya’da yaşamakta olan **Murat Songur, Eren Ceylan ve Murat Karataş** hakkında da 2024 yılına dek gıyaplarında devam etti. Onların da iadeleri sağlanamadı. Dava... tarihinde zaman aşımından düşürüldü. Şu anda temyiz aşamasında. Halen bu üç sanık dahil 15 kişi aranıyor. Dokuzu hakkında TCK’nun 146/1. maddesinden verilmiş ve kesinleşmiş müebbet hapis cezası bulunuyor. Kesinleşme, 04.05.2001 tarihli. İç hukukumuzla göre de ceza zaman aşımına tabi. Hala yakalanıp, infaz için getirilebilirler. Diğer üçünün cezası 146/3. maddeden verilmişti. Onlar yönünden iç hukukumuzla göre zaman aşımı süresi doldu. Muhtemelen şimdi Türkiye’ye serbestçe girip çıkıyorlar.

Sivas Katliamı İnsanlığa Karşı İşlenmiş Bir Suçtur:

İlk kez, 1907 La Haye Sözleşmeleri’nde yer alan “İnsanlığa Karşı suç” tanımı, iç hukukumuzla 1 Haziran 2005’te yürürlüğe girmiş olan 5237 sayılı Yeni TCK ile girdi. İnsanlığa karşı suç, TCK Madde 77 ve Roma Statüsü 7. maddesinde ortak biçimde tanımlanıyor:

“...siyasal, felsefi, ırksal veya dinsel saiklerle; sivillere — toplumun belli bir grubuna — karşı; bir plan doğrultusunda, çok sayıda mağdura karşı doğrudan ve ağır şekilde, kollektif olarak çok kalabalık bir örgütün — grubun, doğrudan ve aynı zamanda

teşviki ile gerçekleştirilen, geniş çaplı, bilinçli, istemli, sistemli bir eylem, bir saldırdır. Bu saldırı insan onuruna, insana değerini veren tüm özelliklerine, ürünlerine karşı topyekûn bir kıyım ve aykırılık oluşturur. Evrensel etik değerleri geniş ve büyük ölçüde ihlal eder. İnsanlık vicdanını onulmaz derecede kanatır.”

Sivas'ta gericiliğin yakarak kurban ettiği mağdurların tümü sol görüşlü, ilerici, devrimci insanlardı. Çoğunluğu Aleviydi... Bu nedenle mağdurların, felsefi düşünceleri ve inançları nedeniyle hedef alındıkları açıktı. Kaldı ki ülkemizde Aydın ve Alevi kıyımı, Çorum'da, Maraş'ta ve yine Sivas'ta yinelenmiş ve yüzlerce insan bu saldırının kurbanı olmuştu. Saldırıların, örgütlü, sistemli ve planlı olduğu da tartışmasız ortada idi.

İnsanlığa karşı suç tanımının TCY'na 2005'te girmiş olması nedeniyle “kanunsuz ceza olmaz” itirazının insanlığa karşı suçlarda ileri sürülemeyeceğine ilişkin olarak: **“Bu madde, işlendiği zaman uygar ülkeler tarafından tanınmış, hukukun genel ilkelerine göre suç sayılan bir eylem veya ihmâl nedeniyle bir kimsenin yargılanmasına ve cezalandırılmasına engel değildir”** diyen İnsan Haklarını ve Temel Özgürlükleri Korumaya Dair Avrupa Sözleşmesi'nin 7. Maddesi'nin 2. Fıkrasını mahkemeye anımsattık. Ayrıca olayımız yönünden insanlığa karşı suç, diğer uygar ülkeler tarafından tanımlanmış ve cezalandırılmıştı.

Birleşmiş Milletler Savaş Suçları ve İnsanlığa Karşı Suçlar Bakımından Kanuni Sınırlamaların Uygulanmayacağına Dair Sözleşme'nin 1. maddesinde ise: **“Hangi tarihte işlenmiş olursa olsun aşağıdaki suçlar yönünden zaman aşımı süresi uygulanmaz”** denilerek, işlendiği ülkenin iç hukukunda ihlal oluşturmayan fiiller olarak kabul edilseler bile, ister savaş zamanında ister barış zamanında işlenmiş olsun, 8 Ağustos 1945 tarihli Nürnberg Uluslararası Askerî Mahkemesi'nin şartında tanımlanan ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 13 Şubat 1946 tarihli kararlarında teyit edilen İnsanlığa Karşı Suçlar, silah zoruyla tahliye etme veya işgal ve ayrımcılık politikasının uygulanmasından kaynaklanan gayri insani eylemler zaman aşımından yararlanamayacak suçlar arasında sayılmaktaydı.

İnsanlığa Karşı Suç Savımız Nasıl Reddedildi?

Mahkeme, esasla ilgili görüşümüzde ifade ettiğimiz bu savlarımıza ilginç bir yanıt verdi. Cafer Erçakmak yönünden suçun, TCY'nın 146/1. maddesinin ihlal niteliğinde olduğunu kabul etti. Mahkeme, kısa kararında daha ileri bir adımla **Erçakmak'ın eyleminin, kamu görevlisi olması nedeniyle** de TCY'nın 77. maddesi kapsamında düşünülebileceğini,

yani insanlığa karşı işlenmiş bir suç olduğunu kabul etti. Ancak, sanığın ölmüş olması nedeniyle davanın düşürülmesine karar verdi.

Diğer sanıklar yönünden ise Savcılık Makamı, eylemlerinin TCY'nın 146/3. maddesi içinde değerlendirilmesi gerektiğini iddia ederek, yargılama sırasında yaşamını yitirmiş olan Yılmaz Bağ dışında kalanlar için bu suç yönünden davalarının zaman aşımı nedeniyle düşürülmesini talep etti. Mahkeme ise, 13.03.2012 günlü kısa kararını açıkladığı duruşma tutanaklarında; "Erçakmak ve Bağ dışındaki sanıkların eylemlerinin TCY'nın 146/3. maddesi kapsamında olduğu (Sayfa 8 son paragraf – Sayfa 9, 2. paragraf), **eylemlerinin niteliği itibariyle insanlığa karşı suç olmasına karşın, 'sanıkların kamu görevlisi olmayıp, sivil olduğu, ayrıca olayın asli maddi faili değil, fer'i şerik olarak yargılandıkları**, 765 Sayılı TCK'nun 146/3. maddesinde öngörülen hürriyeti bağlayıcı hapis cezasının 5 yıldan 15 yıla kadar hapis olduğu' gerekçesi ile ortadan kaldırılmasına karar verdi." Yılmaz Bağ yönünden ise davanın, ölüm nedeniyle ortadan **kaldırılmasına karar verdi**. Oysa insanlığa karşı suçlar yönünden kamu görevlisi olma koşulu aranmıyordu. Ne yazık ki Yargıtay da bu yönden yaptığımız temyiz istemimizi kabul etmedi. Karar onaylandı.

Eren Ceylan ve iki arkadaşı hakkındaki dava ise yukarıda da belirttiğimiz gibi henüz Yargıtay aşamasında. Sonuç değişebilir mi? Elbette. Çünkü gerçek değişmiyor. Sivas Katliamı, insanlığa karşı işlenmiş bir suçtur. Bir yargı kararı olmasa da tarihin kararı gerçekten şaşmayacaktır.

26.02.2025 ve Sanıklar Salındılar:

26.02.2025 günü sosyal medya haberlerinden Sivas Katliamı davası hükümlülerinin salınmaya başladığı haberini aldık. Bir sanık avukatının AYM'ye yaptığı başvuru üzerine Genel Kurulca alınan karar, katliam sanıklarına kapıları açmıştı. Bize düşen önce İnfaz Hakimlikleri, ardından AYM başvuruları oldu. İnfaz Hakimliklerine göre, taraf değildik. İtirazlarımız ret edildi. Taraf olduğumuz bir yol var; hak arama ve insan haklarına dayalı hukuku inşa etme yolu. Yol uzun... Yolcu çok... Nazım'ın deyişi ile "Mesele esir düşmekte değil. Teslim olmamakta bütün mesele"...

Sivas'ı Unutmamak!

Yüksel Mutlu-6 Temmuz 2025



Aşkın Divanesi

*Aşkın divanesi Mecnunum amma
O dosttan bir haber verenim yoktur
Can ile canana vurgunum amma
Rahmedip hâlimi görenim yoktur
Cahil değil, hakikati bilirim
Ölü gider, sağ olarak gelirim
Anlayana doğru haber veririm
Lakin cevherimi bilen yoktur
İnsanlık yoluna kılmışım karar
Ali evladına vermişim ikrar
Vara yok deyip de edemem inkâr
Akarsu'yum, bunu bilenim yoktur*

-Halk Ozanı Muhlis Akarsu

2 Temmuz 1993'te, Pir Sultan Abdal Kültür Derneği'nin çağrısıyla düzenlenen Pir Sultan Abdal etkinliklerinin dördüncüsü Sivas'ta gerçekleştirilecekti. Her yıl yapılan bu kültürel

etkinlik öncesinde, “şeriat isteriz” sloganlarıyla kentte toplanan gruplar, etkinliğe katılan yazar Aziz Nesin’i hedef gösteren bildiriler dağıtmıştı.

Aynı gün Madımak Otelinde 33 aydın, çıkarılan yangınla katledildi. Bu katliam, Türkiye tarihine kara bir leke olarak geçti. Çünkü Sivas, Alevilere yönelik daha önce işlenmiş birçok cinayetin ardından, bu kez devletin gözleri önünde gerçekleşen toplu bir linçe sahne oldu. Öncesi de vardı, sonrası da geldi; failleri çoğu zaman bilinen ancak cezasız bırakılan katliamlar zincirine böylece bir yenisi daha eklendi.

Osmanlı döneminden günümüze katliamlara maruz bırakılan Aleviler, Cumhuriyet döneminde de şiddet, ayrımcılık ve ötekileştirme ile karşı karşıya kaldılar. Cumhuriyet’in ilanının ardından sadece Aleviler değil; Hristiyanlar, Museviler, Êzidîler gibi ezilen ve dışlanan tüm inanç ve kültür grupları üzerindeki baskılar da arttı.

Şimdi 2 Temmuz 1993’e geri dönecek olursak; o günden bu yana süren dava, 2012 yılında hukuki boyutuyla zaman aşımına uğratarak kapatıldı. Tıpkı benzer diğer davalarda olduğu gibi... Olayda yer alan 15 bin kişilik bir saldırgan grubundan yalnızca 14’ü hakkında dava açıldı. “Olayda örgüt yok” denilerek, sanıklar hafif cezalarla kurtuldu. İdam cezası alan 8 kişi, 1997 yılında serbest bırakıldı. Bazıları ise hiç yakalanmadı. En sonunda, davada kalan son sanıklar da Cumhurbaşkanı tarafından “yaşlılık” gerekçesiyle affedilerek tahliye edildi.

Madımak Otel, Alevi toplumunun yıllarca süren itirazlarına rağmen uzun süre kebabçı olarak işletilmeye devam etti. Daha sonra kamulaştırılan bina, Alevilerin talepleri ve görüşleri dikkate alınmadan “Bilim ve Kültür Merkezi”ne dönüştürüldü.

Halkların Katliam Hafızası: Madımak

Bu katliamla ilgili bugüne dek çok şey söylendi, yazıldı; belgeseller yapıldı. Her yıl 2 Temmuz’da acılar yeniden ve yeniden tazelendi, protestolar yapıldı, hâlâ da yapılıyor. Artık Türkiye’de 2 Temmuz ya da Madımak denince, demokrasi güçlerinin, kadınların, gençlerin ortak hafızasında derin bir iz canlanıyor. Benim kişisel hafızamda ise, televizyon ekranlarında otelin önünde toplanmış, kızgın, öfkeli, ne yapacağı belirsiz kalabalıklar ve merdivende oturan Aziz Nesin’in fotoğrafı var. O yangından benim de tanıdığım arkadaşlarım yaralı olarak kurtuldu. O gün orada, ülkenin yüz akı olan akademisyenler, yazarlar, sanatçılar ve entelektüeller; her yıl yapılan kültürel bir etkinlik için bir araya gelmişlerdi.

Hiç unutmuyorum, Ankara-Dikmen’den başlayan, Kızılay’a kadar uzanan protesto yürüyüşüne yüz binler katılmıştı ve bu son derece güçlü bir demokratik itirazdı. Ancak bu olay, Alevilerde başka, diğer toplumsal kesimlerde bambaşka bir şekilde karşılık buluyordu.

Judith Butler, *Kırılgan Hayat* adlı kitabında küresel şiddet bağlamında şu soruları sorar: “Kim insan sayılır? Kimin yaşamı yaşam sayılır? Bir yaşamı yası tutulabilir kılan şey nedir?” Bu soruları Sivas’ta yaşananlar için sormak sanırım hiç de yanlış olmaz. Çünkü koskoca bir kentin orta yerinde, herkesin gözleri önünde 33 can yakılarak katledildi. Ama bu olay, Türkiye toplumunun tümünde aynı etkiyi yaratmadı. Peki, nedir böyle olmasına sebep olan? Nedir bir acıyı paylaşamaz, bir kaybı yası tutulamaz hâle getiren? Peki, gerçekten nedir bu kadar ayrıştıran, bölen, uzaklaştıran “yası tutulamayacak” olarak görülen şey? Alevilere komşuluk eden, aynı çeşmeden su içen, gündelik hayatı paylaşanlar ne oldu da böyle oldular? Bu soru sorulmalı bence...

Katliam Dönemin Yöneticilerinin Cümlelerinde Gizli

Madımak Katliamı, İslamcı çevrelerce görmezden gelindi. Dönemin Sivas Belediye Başkanı, yaşananlara “katliam” bile diyemedi. Olay, Aziz Nesin’in kışkırttığı bir provokasyon gibi sunulmaya çalışıldı. Oysa olayın planlı bir organizasyon olduğu, ilerleyen süreçte mahkeme kayıtlarından da anlaşılacaktı. Katliamın yaşandığı dönemde iktidarda SHP’nin de yer aldığı bir koalisyon vardı; hem de Kültür Bakanlığı da SHP’nin kontrolündeydi. 2011 yılında, Özel Harp Dairesi’nde görevli bir üstteğmen, Fırat Haber Ajansı’na verdiği röportajda, katliamın devlet eliyle, önceden planlanmış bir senaryo çerçevesinde gerçekleştirildiğini itiraf etmiştir.

1993’te yaşanan Sivas Madımak Katliamı’nın ardından, dönemin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, katilleri kastederek “Halkla polisi karşı karşıya getirmeyin” ifadelerini kullandı. Başbakan Tansu Çiller ise, kamuoyunun tepkisini yatıştırmak amacıyla “Otelin etrafını saran vatandaşlarımıza hiçbir şey olmamıştır” diyerek saldırganları adeta akladı. ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz ise yaşanan vahşeti küçümseyerek, “Bu, bir futbol maçında bile çıkabilecek bir olaydır” açıklamasını yaptı.

Türkiye’yi yönetenlerin bu açıklamaları bile olayın nasıl örtbas edilmeye çalışıldığını açıkça ortaya koyuyor. Herkesin televizyonlardan canlı olarak izlediği, sekiz saat süren bir katliam, adeta bir film gibi seyredildi; müdahale edilmedi, durdurulmadı.

Peki, bu son mu? Hayır, değil; sonrası yine var. Bugün Suriye’de katledilen Aleviler... Her gün dünyanın bir yerinde gözümüzü katliama açıyoruz... Ama aynı zamanda bir direnişe de...

Unutmamak ve Unutturmamak İçin

Yüzyıllar boyunca Ortadoğu’da ve Türkiye’de ulus-devlet zihniyetinin bir sonucu olarak, farklı inançlar, halklar, kültürler ve topluluklar sistematik bir şekilde inkâr, imha ve asimilasyonla karşı karşıya kaldılar. Ve Cumhuriyetle birlikte, birbirine düşmanlaştırılmış, parçalanmış, ötekinin acısını görmeyen, empati kuramayan bir topluma dönüştürüldük. Bu tablonun temelinde “tekçilik” yatıyor. Ulus-devlet doğası gereği tekçiliği dayatıyor; bu koşullarda gerçek bir demokrasiye ulaşmak imkânsız.

Sivas Katliamı’ndan bu yana geçen 33 yılda, acı dinmedi. Hatıralar silinmedi. Her yıl yapılan anmalar; 33 canın geride kalan ailelerinin, adalet sağlanmadığını görerek çoğu zaman umutsuzluk içinde bu dünyadan göçmesi... Sevdiklerinin ardından her yıl yeniden yaşanan o derin acı... Ama Aleviler ve demokrasi güçleri, her Temmuz sıcaklığında yılmadan, usanmadan bu katliamı unutturmamak için mücadele etmeye devam ediyor. Bu unutulamaz; unutturulamaz. Peki, bu ülkede Sivas Madımak Katliamı gibi bir vahşeti unutmayacaksak, ne yapmalıyız? Verilebilecek tek cevap, güçlü bir demokrasi mücadelesi yürütmek ve örgütlü bir toplum inşa etmektir. Bu da ancak “barış ve demokratik bir toplum” yaratma hedefiyle; gerçeklerin gün yüzüne çıkması için çabalamakla, yüzleşmekten kaçınmadan hakikatin peşine düşmekle mümkündür. Çünkü Madımak, toplumun hafızasında hâlâ capcanlı duruyor ve öyle kalmaya da devam edecek. Eğer dayanışmazsak, bir araya gelip örgütlenmezsek, iktidarın yaptıklarına ya da yapacaklarına güçlü bir itiraz yükseltmezsek, işte asıl o zaman daha büyük felaketlerle karşı karşıya kalabiliriz.

33 özge canın anısına saygıyla, unutmamak ve unutturmamak için...

Suriye’de Alevi Kadınlar: Sessizlikten Direniş!

Canan Yüce-6 Temmuz 2025



Suriye’de Alevi kadınlar, boşaltılan köylerde nöbet tutarak; sağlık, gıda ve sığınma ihtiyaçlarını organize eden yerel kadın ağları oluşturdu. Kaçırılan kız çocukları için aileler birleşti. Kadınlar kefen giyerek sokaklara çıktılar; “Ölüme hazırız ama teslim olmayız.” dediler. Bazı cenazelerde geleneksel zılgıtlar bir protestoya dönüştü. Ağıtlar artık sadece yas değil, aynı zamanda direnişin de mesajıydı

Yıllardır savaş ve çatışmaların ortasında kalan Suriye’nin, 8 Aralık günü Colani yönetimindeki cihatçı çetelere, ABD öncülüğündeki emperyalist odaklar tarafından teslim edildiğine hep birlikte tanık olduk. Paramparça edilmiş bir medeniyetin yıkıntıları arasında filler tepişirken, tüm renkliliğiyle bir arada yaşayan halklar bir kez daha eziliyordu. Özellikle ideolojik olarak seküler yaşamı hedefine koyan Colani liderliğindeki HTŞ, soykırımına “Esad artığı” propagandasıyla Alevilerden başladı. Alevilerin yaşadığı Lazkiye’den Tartus’a kadar, tüm dünyanın gözü önünde apaçık şekilde soykırım suçu işlenirken, sözüm ona “demokrasi beşiği” ülkeler ise utanmadan, sıkılmadan üç maymunu oynamaya devam ettiler.

Ortadoğu: Küresel Güçlerin Çatışma Kavşağı

Ortadoğu’da savaş ve çatışmaların yaşandığı Filistin, Lübnan, Suriye ve Irak gibi ülkelerin tek tek dağıtılması yalnızca içeride yaşanan mezhepsel çatışmaların sonucu değildir. Hepimiz biliyoruz ki bu çatışmalar, küresel emperyalist güçler ve onların yerelde oluşturdukları işbirlikçileri tarafından fırsata çevrilmektedir. Filistin, Lübnan ve Suriye’nin

sahip olduğu yerüstü ve yeraltı zenginlikleri, emperyalist merkezler için büyük önem taşımaktadır. Bu bölge, dünya ekonomisini belirleyen ABD ile Çin-Rusya ekseninin en kritik çatışma kavşaklarından birini oluşturmaktadır. Bu zenginlikler, halklara refah getirmedi; tam tersine, Alevilerden Hristiyanlara, Kürtlerden Dürzilere kadar tüm topluluklara yıkım ve ölüm getirdi.

HTŞ ve Colani: Suriye Halklarının Başına Musallat Edilen Tehdit

Bu hesaplar, katil Colani ve cihatçı HTŞ'yi Suriye'nin başına musallat etti. Her zamanki gibi bu kaostun bedelini halklar ödüyor. HTŞ özellikle Alevileri ve Hristiyanları hedef alıyor. Bu halkların Kürtlere ve Dürzilere göre daha örgütsüz, korumasız ve savunmasız olması, katliamları ve soykırımları derinleştiriyor. Alevi köylerinde toplu mezarlar bulunurken, kayıp kadınların akıbetine dair her haber yeni bir travma yaratıyor.

HTŞ'nin son haftalarda Lazkiye kırsalında gerçekleştirdiği saldırılarda, onlarca Alevi köyü ağır top atışlarıyla hedef alındı. Sadece bu ay, Ceble yakınlarında çoğu kadın ve çocuk 14 sivil hayatını kaybetti. Alevi köylerinde sokağa çıkmaya korkan kadınlar, top seslerinin arasında temel ihtiyaçlarını dahi karşılayamaz hale geldi. İdlib'in batısındaki Alevi köylerine yapılan baskınlarda kadınların kaçırıldığı, bir kısmının fidye için tutulduğu, bir kısmının ise zorla evlendirildiği ya da toplu tecavüze maruz bırakıldığı bilgileri, köylerden kaçabilen tanıklar tarafından uluslararası insan hakları kuruluşlarına bildirildi. Ancak dünya kamuoyu, tüm bu olan biten karşısında aynı sessizlikle yaşananlara karşı kayıtsızlığını koruyor. Bugün itibarıyla kaybolan onlarca kadının akıbeti hâlâ bilinmiyor.

Reuters Haber Ajansı'na göre, 8 Aralık'tan bu yana yaşları 16 ile 39 arasında değişen 33 Alevi kadın fidye karşılığında kaçırıldı. Kaçıranlar, ailelerden 1.500 ila 100.000 dolar arasında değişen miktarlarda fidye talep etti. Ancak Alevi kaynaklar, kaçırılan kadın sayısının resmi açıklamalardan çok daha yüksek olduğunu belirtiyor. Sosyal medyada yürütölen "Alevi Kadınlar İçin Çığlık" adlı kampanyanın yürütöcülerine göre, 8 Aralık'tan bu yana Lazkiye, Tartus, Banyas, Hama ve Humus şehirlerinde toplamda 90 Alevi kadın kaçırıldı.

Örneğin, 21 Mayıs'ta Safita'da kaçırılan Abir Süleyman adlı Alevi kadın için fidyeciler, ailesine 15 bin dolar ödemeleri hâlinde Abir'i serbest bırakacaklarını aracılar yoluyla bildirdi. Ailesi borç harç bulup parayı İzmir'deki bir hesaba aktardı (Reuters'ın aktardığı bilgilere göre); ancak ödemeye rağmen Abir'den bir daha haber alınamadı.

Suriye’de, başta Alevi kadınlar olmak üzere bölgedeki kadınların tamamının bu şeriatçı, dinci ve milliyetçi gelişmelerden her gün en büyük zararı nasıl gördüklerini izliyoruz. Militarizmin artışıyla birlikte erkek egemenliği, kadın ve LGBTİ+ düşmanlığı her zaman paralel geliyor. HTŞ’nin kontrolündeki bölgelerde LGBTİ+’ların infaz edilmesi, “dini infaz videoları”yla halka gözdağı verilmesi, kadınların zorla evlendirilmesi ve tecavüzün savaş taktiği olarak kullanılması, sistematik soykırımın homofobik ve cinsiyetçi yüzünü açıkça gösteriyor.

Alevi kadınlara yönelik toplu katliamlar, sistematik cinsel şiddet, kaçırılma ve kaybedilme vakaları kayıt altına dahi alınmadığı için bu konuda istatistikî verilere ulaşabilmek neredeyse imkânsız. Sadece Lazkiye kırsalında son iki yılda kaybolan Alevi kadınların sayısının 200’ü aştığı tahmin ediliyor. Bu kadınların bir kısmının HTŞ’nin kurduğu “Şeriat Mahkemeleri”nde sahte yargılamalarla ölüm cezasına çarptırıldığı, bir kısmının ise cihatçıların “ganimeti” olarak başka bölgelere götürüldüğü ifade ediliyor.

Sessizlikten Direniş!

Bu coğrafyada yaşayan kadınlar olarak, kadın çılgınlıklarının yankısız kalışına ilk kez tanıklık etmiyoruz; İsrail’in Filistin halkına uyguladığı soykırım vahşetinden, Saddam’ın Irak’ına, İran’ın molla rejimine ve birçok Ortadoğu ülkesindeki aşiretçi ve mezhepçi iktidar kavgalarına kadar bu duruma hep tanık olduk. Ancak Alevi kadınların maruz kaldığı cinsel saldırı ve soykırımın sessizleştirilmesi, tarihe özellikle **“kimsesiz kadın soykırımı”** olarak geçecek büyüklükte bir insanlık suçu örneği oluşturuyor. Bu gerici ve eril iktidarların yıllardır süren insanlık dışı saldırıları karşısında hayatta kalmaya çalışan kadınlar, anayasal ve hukuksal hiçbir dayanakları olmadan, korunaksız bir yaşam mücadelesi içinde seslerini tüm dünyadaki kız kardeşlerine ulaştırabilme kararlılığıyla teslim olmuyorlar.

Suriye’de Alevi kadınlar, boşaltılan köylerde nöbet tutarak; sağlık, gıda ve sığınma ihtiyaçlarını organize eden yerel kadın ağları oluşturdu. Kaçırılan kız çocukları için aileler birleşti. Kadınlar kefen giyerek sokaklara çıktılar; “Ölüme hazırız ama teslim olmayız.” dediler. Bazı cenazelerde geleneksel zılgıtlar bir protestoya dönüştü. Ağıtlar artık sadece yas değil, aynı zamanda direnişin de mesajıydı. Bugün Suriyeli Alevi kadınların bu direnişi, sadece bir hayatta kalma çabası değil; aynı zamanda insan onurunu koruma mücadelesinin de adıdır.

Bariş ve Eşitlik Umudunu Büyütelim!

Bu gerçeşler karşısında açıkça görölüyor ki, Ortadoğu’da kalıcı bariş ve eşitlik yalnızca silahların susmasıyla değil; halkların, inançların ve kadınların özğürleşmesini hedefleyen köklü bir toplumsal dönüşümle mümkündür. Alevi kadınların, tüm unutturulma ve sessizleştirilme çabalarına rağmen direnişten vazgeçmeyen kararlı duruşu, bu dönüşümün zeminini oluşturan en güçlü iradelerden biridir.

Soykırıma karşı DAYANIşMA, sessizliğe karşı ÇIĞLIK olalım!

Rea Haq'tan Aleviliğe; Kürt Kimliğinin İnkârı Üzerine Örölmüş Bir Perde

Nesrin Akgöl-6 Temmuz 2025



Kapitalist modernite çağının ulus-devlet modeliyle beraber açığa çıkan milliyetçilik paradigması, hâkim ulus-devlet paradigması dışında kalan kimlikleri suni döllemelerle yeniden yapılandırarak kendine yabancılaştırmıştır

Rea Haq süreği, Kürtlerin tarihsel toplum hafızasını taşıyan bir kimlik olarak günümüze kadar gelmeyi başarmış dirençli bir kimlik kalesidir. Ne var ki, son 200 yılda Osmanlı'dan Cumhuriyet'e uzanan devlet politikaları, bu kadim inancı İslamiyet'in bir mezhep kisvesine büründürerek otoktonluğunu yok etmek kadar, içinde şekillendiği Kürt kimliğini de yok saymaya çalıştı. Rea Haq inancı, kendisi olmaktan çıkarılıp uydurulmuş bir Alevi kimliği ile şekillendirilmeye çalışıldı. Abdullah Öcalan'ın, "Kürtlerin inkârı üzerine kurulmuş, uydurulmuş bir kavram" olarak tanımladığı Alevilik itirazı, tarihsel çarpıtmaya keskin bir itiraz olarak ortaya çıkmıştır. Bu itirazı doğru anlamayanlar ya da bilinçli olarak çarpıtanlar, Abdullah Öcalan'ın Alevileri varlık olarak reddettiği savını ortaya attılar. Oysa Öcalan, devlet eliyle inşa edilen Aleviliği reddederken, toplumsal tarihle inşa edilen Rea Haq inancının Kürtlük üzerinden savunusunu yapmaktadır. Eleştirel tarih yöntemi ile Alevi kavramı sorgulanırsa, örtük Kürtlük politikasında bu kavramın nasıl bir rol oynadığı daha iyi anlaşılacaktır.

Kürt Toplumsal Hafızasının En Güçlü Taşıyıcılarından Rea Haq İnanç Sistemi

Kürt inanç sisteminin en kadim inançlarından biri olan Rea Haq inancı, geleneksel Kürt varlığının tarihsel ve kültürel kimliğinin ayrılmaz bir parçasıdır. Kökeni "Anacıl Toplum"a kadar dayanan bu inanç, sahip olduğu sembolik yığınlar ve bunun kendini yansıttığı

ritüellerle de doğa merkezli, animalist ve ekolojik karakterini ortaya koyar. Kürt toplumunun tarih boyunca temel yapı formu olan “kom, komün” sistemini de ocak sistemi şeklinde kendine uyarlayan Rea Haq inancı, toplumsal organizasyonunu da bu sistemle inşa etmeyi sağlamıştır. Kurduğu ocak sistemi ile toplumsal ve manevi organizasyonunun temelini atarken, bu sistemle demokratik toplum geleneğinin eşitlikçi ve dayanışmacı değerlerini güçlendirmiş olur.

Kürtlerin en kadim inançlarından olan ve günümüze kadar da gelmeyi başaran Rea Haq inanç sisteminin en ayırt edici özelliği olan ocak sistemi, o topluluğun sosyal, kültürel ve manevi hayatının örgütsel formu olarak demokratik değerlerin sistem bütünlüğünü de temsil eder. Bu sistemin iç yapısı ve kuruluş düzlemi, 10. yüzyıla denk geldiği düşünülen Vefai topluluk veya tarikatların bir aradalığını sağlama üzerine inşa edilir ve günümüze kadar da kendini taşır.

Abbasiilerin Bağdat merkezli kurduğu Ebu’l Vefa-i Kurd’un, dönemin Kürt topluluklarını manevi ve sosyal olarak örgütleyerek Rea Haq inanç sistemine yeni bir form kazandırdığı ve aşiretleri bir araya topladığı öngörülür. Aşiretleri manevi otorite gücüyle bir araya getirmeyi sağlayan ocak sistemi ile Rea Haq inanç sistemine mensup Kürt topluluklar hem dış saldırılara karşı korunur hem de varlığının devamlılığı sağlanmaya çalışılır. Sosyal yardımlaşma, hafıza aktarımı ve bilgi paylaşımının sağlandığı, ortak değerlerin üretime kavuşturulduğu, toplumsal sorunlara ve ihtiyaçlara katılımcılık ilkesi ile çözüm üretildiği bir sistemin Rea Haq inanç sistemi ile inşa edilmesi önemli bir gelenek oluşturmuştur.

Ocak örgütlenme sistemi temel özellikleri ile incelendiğinde demokratik muhtevası görülebilir. Temel ibadet formu olan cemlerle kadın ve erkek tüm topluluğun bir araya gelmesi hedeflenir. Cem tutularak yapılan ritüel, kadın ve erkeğin eşitlendiği; toplumsal statünün, zenginlik, cinsiyet veya yaş gibi ayrımları ortadan kaldırarak herkesi bir rehberliğinde buluşturur. Cemin özünü oluşturan eşitleme sağlandığında, temel işlevi olan toplumsal sorunların tartışılması ve çözümünü hedefleyen platform da kurulur. Cem ibadetinin başlaması için gerekli olan ilke, hazır bulunan topluluk üyelerinin hepsinin rızalığının alınmasıdır. Bu platformda rızalık sağlanarak sorunlara çözüm üretilir. Manevi arınma, ibadet ve dayanışmanın sergilendiği cemlerde herkesin “bir can” hâline gelmesi için barışık olunması gerekir ve bunun için de kimsenin kimseye dargın, küs, kavgalı olmaması sağlanır. Toplumsal barış ve dayanışma, rızalık sağlanarak üretilir. Her birey bu süreçte söz hakkına sahiptir ve kimse kimseyi ötekileştiremez; topluluğun ortak iradesi ile hareket edilir. Bu, hesap verebilirlik ve adalet ilkesini açığa çıkartır. Şayet rızalık

sağlanmışsa, peşi sıra cem tutulmaya başlanır. Bu cemlerde dağıtılan lokmalar da toplumsal dayanışma ve paylaşımın bir ibadet hâline gelmesini sağlar. Cem, “Dört kapı, kırk makam” düsturu ile de toplumuna temel ahlaki değerleri aşılar. İçinde taşıdığı derin anlamları ile cem ritüeli, komünal toplum değerlerini taşıyan en önemli yapılardan biri hâline gelmektedir. Çünkü bu ritüeller her şeyden önce yaşananı, yaşanmış olanı “dile getiren” eylemlerdir. O toplumsal yapı, bu ritüeller, anmalar veya folklorik öğelerle karakteristik imgeler oluşturarak geçmişin bugüne aktarımını sağlar. Toplum, oluşturduğu değerleri, zihinsel temsilleri, toplumsal belleği inanç sisteminin sunduğu yol ve yöntemlerle geleceğe aktarır, bugün de yaşatır.

Rea Haq inancındaki temel değerlerden biri de Anacıl Toplum değerlerini kendinde taşımasıdır. Kadın ve erkeğin eşitlendiği bu inançta “Ana Kadın” kavramı, kültürel birikimi ve bilgeliği taşıyan ve aktaran bir rol üstlenir. Fikirsal gücü ve yapılanması ile inanç, iki cinsi “can” kavramı ile eşitler; kadınların da karar alma süreçlerine katılımını sağlar. Kırklar Meclisi’nde yer alan 40 kişiden 17’sinin kadın olması da bunu yansıtır. Hak Yolu denilen yol, ana yoldur; kadın rahmi ve doğurganlığı da Hakk’ın ispatı olmaktadır. Çünkü Rea Haq inancı, yaradılışı değil, doğumu esas alarak kozmik evreni inşa eder.

Rea Haq inancının ocak örgütlenmesi, aşiret temelli bir inanç hiyerarşisidir ve hem inanç hem de sosyal örgütlenme biçimi olarak işlev görür. Bir soy ve aşiret örgütlenmesi olan ocaklar, sahip oldukları manevi ve sosyal özellikleri ile toplumsal ilişkileri örgütlemeyi hedefler. Bu hiyerarşi; pir, talip, rehber, mürşit arasında kurulan yatay ve döngüsel bir şekilde yapılandırılır. Manevi otorite kendini hem Düzgün Bava gibi mitolojik anlatılarla hem de ocakların keramet gücü ile inşa eder. Bu ocaklar ve bünyesinde taşıdığı aşiretler, sahip olduğu mitolojik anlatılar ve antropolojik yapıları ile Kürt orijinli olmaktadır. Kökeni Anacıl Toplum’a kadar dayanan kadim Kürt toplumunun ortaya çıkardığı tarihsel ve kültürel mirası kendinde sentezleyerek ocak sistemini şekillendiren Rea Haq inancı, politik olarak da Kürtlerin içinde yaşadıkları çağın asimilasyon ve soykırım saldırılarına karşı kendini savunma ve direnç öyküsü olarak tanımlanmayı da hak etmektedir. Çünkü ocak sistemi denilen toplumsal örgütlenme formu, Kürtlerin inanca dayanarak kendini koruma, toplumsal değerlerinin devamlılığını sağlama modeli olarak fonksiyonel olmuştur. Bu tarihsel organizasyonun Alevi toplumu içinde sadece Kürt Alevi denilen Rea Haq inanç sürecinde olması da bu gerçeği ortaya koymaktadır. Çünkü Rea Haq inanç süreci, Kürt toplumsallığının nasıl yaşandığını; içinde saklı olan ritüel, anma, sembol, imge, söylevleri ile ortaya çıkartıp geçmişin canlandırıcı, anımsatıcı, sürdürücü gücü hâline gelir. Kürt toplumunun sahip olduğu aklı tanımlayan en ayırt edici özellik onun

simgesel düşünme gücüyle, Rea Haq süreci Kürt toplumunun simgesel düşünme gücünü yansıtan ve toplumsal belleğini şekillendiren kültürel ve manevi miraslardan biri olmaktadır.

Rea Haq inanç süreci hakkında kurulacak sözlerden biri, onun komünal toplum değerlerinin taşıyıcısı olma özelliği ile komün örgütlenme modelini temsil gücüyle; bir diğeri de bu komün değerlerinin devamlılığını sağlamada yaşadığı toplumsal sorunsallıklar olmaktadır. Bu sorunsallığı ortaya çıkaran süreç, kapitalist modernitenin ulus-devlet inşacılığı ile geliştirdiği, tekçi ve homojen toplumu yaratmayı hedefleyen sosyal mühendislik politikalarıdır.

Rea Haq süreci, içinde doğduğu topraklar ve tarihsel hafızası ile Kürt toplumsal değerlerinin taşıyıcı inancı olsa da kapitalist modernite çağıyla beraber inanç kimlikleri ve dinlerin yediği operasyonel müdahalecilikten nasibini alır. Toplum mühendisliği ile ulus-devletlerin yöneldiği ulusçuluk ideolojisi kapsamında şekillenen toplumlar, adeta kavram bataklığına saplanarak kendisi olmaktan çıkmışlardır. Kendisi olmaktan çıkan toplumsal kimlikler, öteki olmaya mecbur bırakılarak varlık sorunu yaşarlar. Kürt ideolojisinin öncü mimarı Abdullah Öcalan, ben ve öteki ilişkisinin bozulmasını tanımlarken şu önemli çözümlerle bulunur:

“Ben ve öteki ilişkisi kendini tanıdıkça ötekini tanıma ile gelişir. Anlama dayalı bir ben ve öteki ilişkisi kurulmalıdır. Ben ve öteki mutlaklaştırılmaz. Ben ve öteki ilişkisi özgürlük temelinde olmalıdır. Ötekinin farkını kabullenmek zorundasın. Ben ve öteki eşitliği sağlanmalı. Farklılık temelli bir eşitlik demokrasi ile mümkündür. Özgür yaşam da farklılık ve eşitlik temelli inşa edilebilir. Eşitliğin mutlaklığı ise faşizme ve militarizme, farklılığın mutlaklaştırılması liberalizme, bireyciliğe götürür. Reel sosyalizm de eşitliği mutlaklaştırıp körleşir.”

Toplum mühendisliğinin kendini dayandırdığı zihniyet, homojen ve tekçi bir toplum yaratmaya dayanır. Modern akıl dediğimiz pozitivist zihniyet ile ben ve öteki diyalektiğinde öteki yok sayılarak, en seçkin kılınanın mükemmel ve kusursuz yaratımı inşa edilir. Bu tanrısal kılınmış operasyonel alanda öteki kusurlu kılınarak toptan yok edilmesi, bir yıkım çağını da beraberinde getirmiştir. Yıkımın yaratımın özü olduğu tarih, ekseri olarak Hitler Almanyası’nı işaret etse de Osmanlı’nın yıkılış dönemi ve Cumhuriyet’in kuruluş dönemleri de bu hikâyenin nirengi noktasını takvimler.

Son 200 yıllık ulus-devlet süreçleri, rasyonel aklın bir rejim hâline gelerek mükemmel ulus yaratma adına yürüttükleri mühendislik çalışması ile, Zygmunt Bauman'ın tanımladığı gibi “bahçeye dönüştürülen toplumlardaki yabancı otların temizlenmesi” süreci kapsamında ulusal aynılık miti geliştirilir. Ortaya çıkan gerçeklikte Abdullah Öcalan'ın dediği gibi:

“Yahudisiz Yahudilik tarihsel bir gerçekliktir. Türk olmayı ‘türkleştirmek’ de bir gerçekliktir. İttihat ve Terakki Cemiyeti kurucularından ikisi Kürt, biri Arnavut ve içinde Türk yok. Gerçek Türklükle alakaları yok.” diyerek mükemmel toplum inşasının paralel ve sahte bir varlık yaratılarak gerçekleştirildiğini ortaya koyar. Bu tarihsel gerçeklik, “orijinal olanı yok edip sahtesini yaratarak” kendisini sürdürüyor. Bunu yaparken de önce yok etmek istediği ya da sahtesini inşa edeceği halkın kim olduğunu araştırarak, kim oldukları bilincini ediniyor. Hannah Arendt'in diliyle bu planlı, hedefli ve organize kötülük, öteki kılınan toplumlarda varlık sorunu yaratmıştır. Tıpkı Kürtler gibi varlık/varoluş sorunu yaşayan halklarda, kendisi hakkında düşünemeyen, bilinçsiz ve ruhsuz bir bedendir. Bir kadavradır ve denek olarak kullanılır. Kendinden kaçır ve sürekli kendi beninin ötekisi olmak için didirir. Kendi olmadan öteki olma çabası ile de çarpık bir benlik yaratır.

Frantz Fanon bunu “Siyah Deri, Beyaz Maske” adlı kitabında, siyahların beyazlar karşısında yaşadığı aşağılık kompleksi ile çözümleyerek:

“Siyahi, kendine özgü, bağımsız bir özdeğer duygusundan yoksundur. Kendini gerçekleştirmek için özgüven kazanma yoluyla ortaya koyduğu her çaba, başkasına bağımlı ilişkilerle, başkasını küçültme duygusuna, başkasına göre ölçülme kaygısına dayanarak sürdürülebilecek bir çaba durumundadır.” der.

Başkası olma, öteki olma arayışında olan kimlikler karşısında, hâkim kimliklerde ötekinin kim olduğuna dair zorunlu bir cehalet hâli yaşanmak zorundadır. Sömürge ilişkileri içinde kurulan ben ve öteki diyalektiğinde hâkim kimlikler, ötekinin ve kendinin kim olduğuna dair zorunlu bir bilgisizlik yaşamak zorundadır. İki kimlik de kendisini unutmak ve ulus-devlet ideolojisinin ürettiği bilmelere göre düşünmek ve yaşamak zorundadır. Kürdün Türk ile ilişkisine yön veren iktidar bunu “Türklük Sözleşmesi” ile yapılandırmıştır.

Kapitalist modernite çağının ulus-devlet modeliyle beraber açığa çıkan milliyetçilik paradigması, hâkim ulus-devlet paradigması dışında kalan kimlikleri suni döllemelerle yeniden yapılandırarak kendine yabancılaştırmıştır. Tek ulus, tek dil, tek dine dayalı bir zihniyetin devlet inşası da topluma karşı sürekli savaş hâli olmaktadır. 19. yüzyıl ile

başlayıp günümüze kadar devam eden kitlesel yıkım hâli de faşizmin inşası ile kendisini yapılandırır. Faşizm olarak tanımladığımız bu süreç, aynı zamanda aşırılıklar çağıdır. Bu aşırılıklar çağı, kapitalizmin sınır tanımazlığı ile imkânsız olan gerçekleri bile sıradanlaştırıp olağan hâle getirebilmektedir. Hâkimiyeti altına aldığı bilimsel yöntem ve akılcılığı ile toplumsal alana sürekli müdahale edip, zihinsel hegemonyasını inşa ederek hakikati parçalamayı, yanıltmayı, çarpıtmayı başarabilmiştir. Bu zihniyetin operasyona uğratmadığı hiçbir şey kalmamıştır.

Pozitivist zihniyet hegemonyasının hâkim kıldığı özne-nesne ayrımı, Avrupa uygarlığını özne kılarak kendini meşrulaştırır. Avrupa merkezliyetçiliği, oryantalizm ve antropoloji bilimini geliştirerek kendisi dışındaki kültürleri, halkları inceleyip ilkel ve medeniyet dışı ilan eder. Edward Said'in dediği gibi:

“Şarkiyatçılık ya da oryantalizm, Batı uygarlığı tarafından ideolojik nedenlerle ortaya çıkarılmış, etkileri itibarıyla hem yaygın hem de zararlı olan aldatıcı bir inşadır.” Bu zihniyet, kendisi gibi olmayanı, ona benzemeyeni tarih dışı, ilkel sayar. Dünyayı doğu ve batı diye ikiye ayırır. Sosyal Darwinizm adı altında zayıf, ilkel, basit toplumların, gelişmiş toplumlar ve kültürler karşısında yok olacağını iddia eder. Sosyal Darwinizm, sadece doğu ve batı uygarlıkları arasındaki ilişkide değil, kurulan ulus-devletlerin hâkim kimliği ile öteki kimlikleri arasında da geçer akçe bir politika olarak uygulanmaya başlar.

Ulus-devlet içinde özneleşen kimlikler de hâkim ideolojilerden beslenerek her şeyi kendi biricikliği ile tanımlar. “Benim sınırim, benim ülkem, benim ulusum, benim tarihim, benim bayrağım...” şeklinde uzayıp giden bir ‘benler listesi’ ile patolojik bir ruh hâlini de yaratır. Yanılsamalı, abartılı, benmerkezci, ezberci, köşeli bir zihniyetin esiri olan bireyler için yaşananın hakikat körlüğü olması da işten bile değildir. Bu hâkim kimliğin dışında kalan, buna inanmayan, öteki kılınmış kimliklerin payına düşense sürgün, ihanet yaftası, düşman objesi olma ve ölümdür.

Frantz Fanon bunu şöyle özetler:

“Siyah insan için bir tek alın yazısı vardır, ona peşinden kendini tüketircesine koşma coşkusu veren bir tek kader: Beyaz olmak.” Sömürge toplumun yaşadığı varlık sorununun kapsamını da bu nedenlerle çok yönlü ele almak ve tanımlamak gerekir. Ya kendini toptan inkâr eden, ya kendinden her koşulda kaçan ya da Judenratlaşarak orijininden uzaklaşan ve ihanet ederek varoluş sorununu derinleştiren bir gerçeklik olmaktadır. Bu nedenlerle

sömürge toplumlarda varlık ve özgürlük sorunu birbirini koşullamadan, kimliğin inşası da gerçekleşemez.

Kapitalist Modernitenin Osmanlı Karşısında Yürüttüğü Dincilik Politikası

Kapitalist modernitenin, uygarlıkların beşiği olan Ortadoğu'ya müdahalesi; ekonomik, siyasal olduğu kadar kültürel bir müdahaleciliktir. Doğu-batı ikiliği, coğrafi olarak inşa edilmiş olup tamamen politik anlamlara işaret eder. Tarihsel arka planı olan bu politik anlamlarla Batı, binlerce yıllık uygarlık mirasını omuzlayan Doğu'ya karşı hegemonik üstünlüğün kendisine ait olduğunu anlatır. 19. yüzyılla beraber yürütülen sömürgeci politikalarla dincilik de bir müdahale aracı hâline gelir. Sekülerlik etkisiyle İslamiyet'in de milliyetçi bir argüman hâline gelmesi, Avrupa'nın dincilik ideolojisi ile Osmanlı topraklarına da müdahale etmesi ile alakalıdır. İslamiyet yeniden şekillendirilir, geleneksel İslam değerleri yerine merkezi devlet otoritesi inşa edilir; İttihad-ı İslam politikası ile toplumsal birlik sağlanıp Osmanlı'nın parçalanması engellenmek istenir.

Çöküş süreci yaşayan Osmanlı İmparatorluğu'na Avrupa'nın müdahalesi de milliyetçilik ve dincilik ideolojisiyle olmuştur. Panislamizm, Pantürkizm gibi akımlar da bu minvalde oluşmuştur. Osmanlı'nın merkezi bir devlet hâline getirilmesi süreci II. Mahmud dönemiyle beraber başlar. İlk icraatlardan biri yeniçeri ocağını kapatıp Bektaşî tarikatını yasaklamaktır. 17. yy'dan beri Osmanlı Devleti'nin Safevi Devleti'ne ve gelişen Kızılbaş isyanlarına karşı Balım Sultan ile özünden uzaklaştırıp yeniden yapılandırdığı Bektaşî tarikatı, 19. yüzyılla beraber ilga edilir. O zamana kadar Osmanlı'da 700'e yakın Bektaşî tekkesi olduğu bilinir ve bu tekkeler aynı zamanda büyük bir ekonomik ve siyasi güç olarak da yapılandırılmıştır. Siyasal İslam'a dayalı yeni merkezi devlet oluşumu için ciddi bir tehlike uyandıran Bektaşî tarikatı ilga edilirken hem maliyesine el konur, hem önde gelen liderleri ya öldürülür ya tutuklanır, hem de bu dergâhlarda bulunan tüm belgeler yok edilir. Bektaşî tarikatından boşalan yere ise Nakşibendi tarikatı ihya edilir. Çünkü modern devlet merkezi olmalıydı ve bunun için de ortak bir kimlik oluşturulmalıydı. Bu da toplumun homojenleştirilmesi demektir. Homojen kimlik ise İslamiyet ve Türkçülük ekseninde inşa edilir. Devletin günümüze kadar devam eden siyasal İslam örgütlemesini, 19. yüzyılın başında Bektaşî tarikatlarının kapatılıp yerine Nakşibendi tarikatının yerleştirilmesi ile siyasal İslam politikasında yeni bir dönem başlamış olur.

Nakşibendi tarikatı 14. yüzyılda kurulmuş olsa da, 19. yüzyılla birlikte tarikatın Xalidiye kolunu Kürtler örgütler. Abdullah Öcalan; "19. yüzyılla birlikte Nakşibendi tarikatının Xalidiye kolunun Barzani'nin köyünde kurulması, Kürt dönmeçiliğinin o dönemde

kurumlaştığını ve Barzanilerin o zamandan beri bugünkü role soyundukları anlaşılıyor.” diyerek tarikatın kuruluş amacına dair kimi ipuçları verir. Tarikatın Kürdistan’daki kurucusu Mevlâna Halid’dir. Bu dönem, Güney Kürdistan’da emirliklerin ve Kadiri tarikatının zayıfladığı bir dönemdir. Nakşibendilik de şeyhlik kurumu olarak, bu artık isyanlar sonrası zayıflayan aşiret otoritesinin yarattığı boşlukta ortaya çıkar. Tarikatın Osmanlı’nın başkenti olan İstanbul’a, daha II. Mahmud dönemiyle geçmesi ve burada devlet otoritesi ile güçlü ilişkiler içine girmesi de hakkında fikir uyandırıcı olaylar olmaktadır. Nakşibendi tarikatı, kurulduğu andan itibaren Kürtsüz Kürtlüğü yaratma projesi olarak yapılandırılıp, günümüze kadar da bu rolü oynamaya devam eden bir tarikat olmaktadır. Nakşibendi tarikatı, Kürdistan’da özel olarak güçlendirilir ve dönemin Kürt isyan liderlerinin Nakşibendi olması da bununla bağlantılıdır. Nakşilik, Kürtlerin Sünni İslam’a angaje edilmesi ve Kürtlerin bu yolla denetim altına alınması üzerine kurulu bir ideolojidir.

19.yüzyılla birlikte Kürdistan’ın her yerine nüfuz etmeye başlayan bu ideoloji ile Alevilere de müdahale edilmesi ilginç olmaktadır. Bir devlet politikası olarak Alevileri Sünni İslam’ın içine çekebilmek için Nakşibendi tarikatından Kürt şeyhlerinin II. Abdülhamid döneminde Dersim’e gönderilmesi; bu şeyhlerin devletle çalıştıklarının da bilinçli olarak halktan gizlenmesi, bu politika ile alakalı olmaktadır. Abdullah Öcalan da Bingöl ve Dersim arasındaki çelişkiyi ele alırken, ikisi arasındaki çatışma kaynağının Nakşibendilik ve Alevilik üzerinden inşa edildiğini söyler. Kürtlüğün Alevi ve Sünni inanç kimliği ile örtük hâle getirilip, bu ikilikle çatıştırılması Kürtlere karşı bir politika olarak hep devrede tutulmuştur.

Abdülhamid Döneminde Rea Haq Süreğine Dönük Operasyonel Müdahalecilik ve Müslümanlaştırılan Aleviliğin İnşası

Kürt ideolojisinin mimarı Abdullah Öcalan’ın Alevilik kavramı üzerine yaptığı tespitler, önemli tartışmalara yol açmıştır. Hem Aleviliğin hem de Nakşiliğin Kürt inkârı üzerine inşa edilmiş uydurma kavramlar olduğunu savunmaktadır. Bu görüş, Kürt geleneksel varlığının inkârı ile bağlantılı sonuçlar doğurmaktadır. Tarih sosyolojisi ile ulaşılan bu hakikat, ancak tarihsel süreçlerin derinlemesine analizi ile anlaşılır. Abdullah Öcalan’ın Alevilik ve Nakşilik üzerine attığı bu taş, inşa edilmiş kimlikleri dalgalandırarak, Kürt kimliği ve tarihsel varoluşu üzerine önemli bir tartışmanın zeminini yaratmıştır.

Kürt varlığına dönük ideolojik müdahaleciliğin yoğunlaştığı bir dönem olarak 19. ve 20. yy’a projektör tutulursa, daha II. Mahmud dönemi ile sürecin başlatıldığı görülür. II.

Abdülhamid dönemi ile daha keskin bir kulvara girilir. Bu süreç, Balkan Savaşları ve Osmanlı-Rus savaşları sonucu hem ciddi toprak kaybının hem de 1 milyonu aşkın Türk olmayan Müslüman'ın Osmanlı'ya göç ettiği bir dönem olma özelliğindedir. Osmanlı topraklarının daha fazla parçalanmaması için İslam çatısı altında homojen bir kimlik inşasına yol alınır. Merkezîyetçi devlet politikasını esas alan Abdülhamid, İttihad-ı İslam ideolojisini bu dönemin ana parametresini oluşturan zihniyetlerden biri olarak yapılandırır.

Abdülhamid'in İttihad-ı İslam politikası kapsamına aldığı topluluklardan biri de Alevilerdir. 18. yüzyılla beraber Kürdistan'a yoğunlaşan misyonerlerin Rea Haq inancına sahip Kürtleri Hristiyanlaştırma politikası karşısında Abdülhamid kaygıya düşer. Amerikalı, İngiliz, Fransız ve Alman misyonerlerin Kürdistan üzerindeki yoğunlaşması saha araştırmalarına dayanır ve amaç da toplum mühendisliği politikaları için gerekli bilgileri toplamak ve onları Hristiyanlaştırmaya yöneliktir. Yürütülen bu ajanlaştırma faaliyetinin temelinde yatan zihniyet, sömürgecilik politikasına dayanır. Abdülhamid de bu politikaya karşı Alevilerin Müslüman olduğunu, Hristiyan olamayacağını ortaya koymaya çalışır.

1.yüzyıla kadar 40 bin Kızılbaş katleden, hakkında ölüm fetvaları veren, sapkın ilan edilen ve sürekli pejoratif kavram ve sıfatlarla tanımlanan bir topluluk, II. Abdülhamid dönemiyle beraber yeniden tanımlanmak istenir. Abdülhamid, bir devlet politikası olarak kendi Kızılbaşını yaratmak ve onları İslam dairesinde tutmak ister. Bu amaçla geçmişin pejoratif algısını kırmak, kendi Kızılbaş topluluğunu sahte olarak yaratmak için Alevi kavramlaşmasına gider. Mevcut kaynak ve arşivler, Alevi kavramının Kızılbaş toplulukları için ancak 19. yy ile kullanılmaya başlandığını ortaya koyar. Alevilik, Osmanlı döneminde Kızılbaş topluluklarına dışarıdan verilen bir isimlendirme olarak ortaya çıkmıştır.

1.

II. Abdülhamid'in pragmatik politikaları, bu toplulukları Kızılbaş yerine Alevi olarak adlandırarak onların Hz. Ali soyuna bağlılıklarını vurgulayan bir çerçevede İslam dairesine çekmeyi hedeflemiştir. Bu isimlendirme, devletin Pan-İslami ideolojisi doğrultusunda Alevileri Müslüman kimya altında birleştirme çabasının bir parçasıdır. Abdülhamid'in Alevi politikası, Arap, Türk, Kürt ve diğer Kızılbaş topluluklarının etnik ve kültürel farklılıklarını eriterek homojen bir Müslüman kimliği oluşturmayı amaçlamıştır. Bunları belirtirken, Abdülhamid'in bir devlet politikası olarak Alevilere karşı güven politikası oluşturduğunu düşünmemeliyiz. Kızılbaş toplulukları, İslam toplumuyla kıyaslandığında

cahil, Müslümanlıkla uyumsuz topluluklar olarak görülmektedir. Abdülhamid, Kızılbaşlara karşı doğrudan zor kuvveti kullanmak yerine kendi Kızılbaşını yaratmayı tercih eder. Abdülhamid, ideolojik bir müdahaleyle Kızılbaşları Alevilik kavramı etrafında birleştirerek bu topluluğu İslam içinde bir mezhep olarak tanımlamaya çalıştıysa da bunu asla resmiyette kabul etmemiştir.

Aynı dönemde Abdülhamid'i hem Ermeni-Kızılbaş topluluğunun ilişkisine dair hem de Rea Haq toplumuna dair politika geliştirmeye teşvik eden dönemin Dersim raporları da dikkat çekicidir. Bu raporlarla devlet, ilk defa Tanzimat Fermanı'ndan sonra Dersim'le de ilgili olmaya başlamıştır. Dersim artık devletin kontrol altına alması gereken bir yer hâline gelir. 1861'de Dersim'e sefer yapılır, ancak sonuç alınmaz. Devlete yakın aşiretlerden vali ve kaymakam atansa da sonuç alınmaz. Öyle ki, II. Abdülhamid Dersim'i zapt edebilmek ve buradaki aşiretleri birbirine düşürmek için Hamidiye Kürt Alaylarını bölgeye sokup Kürtlerin birbirine düşürülmesini amaçlar. Tüm bunlara rağmen devletin Dersim'i zapt edebilmesi gerçekleşmemiştir.

Rea Haq inancına dair bölgedeki valilerin saraya sundukları raporlar, devletin Kürt politikasına dair yaklaşımını tanımlamaktadır. Tarihsel önyargılar ve konjonktürel etkilerle sorunsallaştırılan Rea Haq inanç topluluğunun içinde bulunduğu cehaleti aşması, batını inançlardan sıyrılması, ıslah edilmesi için artık devletin yüzünü bu topluma dönmesi, onları eğitmesi öncelikli kılınmıştır. Raporlarda Kızılbaşların yaşadığı köylere okul ve mescit yapılması önerilerek, yolunu kaybetmiş bu topluluğun İslam'a uygun hâle getirilmesi için camiler yapılması, buralara imamlar gönderilmesi önerilir. Dersim bölgesinde temel otorite olan pirlerin denetim altına alınması, denetim altına alınamayanların sürgün edilmesi; topluluk içinde etkin olan kişilerin denetim altına alınması ve bu yolla hem bunların hem de çocukların namaz kılmasını sağlamak, çocukların ürkütülmeden okullara gönderilmesini hedeflemek, Dersim için sunulan "çözüm" planları içinde olmuştur. Bu plan, 1938 Tertelesi'ne kadar bölgede başarı sağlamamış, ancak bu Tertele ile beraber devlet, Abdülhamid döneminde hedeflenen asimilasyon politikalarını devreye sokarak sonuç almaya başlamıştır.

II. Abdülhamid sadece kendi Alevisini yaratarak yol almak istemez. Kürtlerden korkusu derin olduğu için hem Rea Haq sürecine sahip Kürtleri hem de Bedirxan ve Ubeydullah gibi isyancı ailelere karşı da tedbir alır. Judenrat dediğimiz ideoloji bu dönemde de devreye sokulur. Bir yandan Nakşilik ile, öte yandan Hamidiye Alayları ve Aşiret Mektepleri ile yine isyan etmiş Kürt aşiretlerinin aileleri üzerinde yürütülen politikalarla bu ideoloji

devreye girer. Hamidiye Alayları, Sünni Kürt aşiretlerinden oluşturulmuş, prestijli, ücretli ve imtiyazlı bir alan olarak Judenrat ideolojisinin en etkin kurumlaşması rolünü oynamıştır. Yine Bedirhan ve Ubeydullah ailelerinin önde gelenleri İstanbul'da tutulmuş, bunlara kimi resmî görevler verilmiştir. Abdülhamid, Kürtlerin İslami değerlere bağlılıklarını bilerek İslam kardeşliğini politik bir nosyon hâline getirerek Kürtleri kendine bağlamaya çalışmıştır. Rea Haq inanç topluluğu ise bilinçli olarak Hamidiye Alaylarına alınmayıp, iyi bir Sünni olması için Aşiret Mekteplerine alınır. Bu bölgelerden Hamidiye Alaylarına kısmi düzeyde katılım talebi olsa da devlet, beslediği güvensizlikle bu talepleri kabul etmemiştir.

Görüldüğü gibi II. Abdülhamid dönemi, Kürtlerin resmî İslam'a ve devlete asimilasyon odaklı olarak entegre edilmesini amaçlar. Rea Haq inancı için Dersim bölgesi hedeflenerek geliştirilen politikalarsa o dönem için karşılığını bulmamıştır. İdeolojik olarak yapılan müdahaleler ile sahte bir Kürtlük ve sahte bir Alevilik yaratılarak Judenratçılığın da temeli güçlendirilmiştir.

İttihat Terakki Döneminde Türkleştiren Köprü Kavram Olarak Alevilik İnşası

Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş süreciyle beraber İttihat ve Terakki Cemiyeti, kurulacak yeni ulus devletin inşası için rol üstlenen yapı hâline gelerek Beyaz Türklük ideolojisinin mimarı hâline gelir. Daha 1912 yılında İTC'nin Selanik'te yapmış olduğu kongrede gayrimüslimlerin Müslümanlaştırılması ve Müslümanların da Türkleştirilmesine dair karar alınır. Ziya Gökalp'in de önerisi ile bu amaç doğrultusunda Kürdistan'da yaşayan nüfusun da incelenmesi kararlaştırılır.

Milliyetçi bir vizyonla 'Sosyal Darwinci' ideoloji ile yapılan nüfus mühendisliği planlamasının başını çeken Ziya Gökalp:

“Biz siyasi bir inkılap yaptık. Yani meşruti bir yönetim oluşturmakla kalıp değiştirdik. Oysa en büyük devrim toplumsal devrimdir. Sosyal yapımızda, kültür alanında yapabileceğimiz devrimler en büyüğü ve en verimli olacaktır. Bu da ancak Türk toplumunun morfolojik ve sosyolojik yapısını tanımakla mümkündür. Bunların başında Anadolu'nun çeşitli dinsel inançları, tarikatları ve aşiretleri gelir. Bu kurumları incelemek üzere bizim gücü tam olan arkadaşları bu kutuyu açmaları için görevlendirmemiz gerekir.” der.

Bu öneri üzerine Talat Paşa, 1917 yılında Kızılbaş Alevileri incelemek için Baha Said'i, Kürtleri incelemek için Habil Adem olarak bilinen Naci İsmail Pelister'i, Ahileri incelemek

için Bursalı Mehmet Tahir Olgun ve Hasan Fahmi Turgal'ı, son olarak Ermenileri incelemek için de Esat Uras'ı görevlendirir.

Bu isimler içinde yer alan Habil Adem'in durumu, nüfus mühendisliğine soyunan ekibin nasıl bir zihniyet içinde olduğunu özetler. Habil Adem, Arnavut kökenli bir şahsiyettir ve Kürt diye bir milletin olmadığını, bunların "Dağ Kürdü" olduğunu 'ispatlayan' raporlar hazırlar. "Alman bilim adamı Dr. Friç" adıyla yayımlanan bu raporların asılsızlığı, kullandığı düzmece isimlerden ve bu isimleri Alman bilim adamı diyerek ikna edici olma arayışından da anlaşılmaktadır.

Özelde Kürdistan'da yaşayan Rea Haq inancına sahip Kürtlere dönük toplum mühendisliği çalışması, ilk önce 19. yüzyılda Hristiyan misyonerlerle başlar. Bu misyonerler, Alman, Amerikan, İngiliz ve Fransız Hristiyan topluluklarından ikame edilmiştir. Asıl amacı sömürgeleştirme ve ulus devlet inşası için yerelde yaşayan toplulukları tanıma ve Hristiyanlaştırarak ajanlaştırma politikası olan bu yapıların, Rea Haq inanç sahibi Kürtlerin Ermenilerle iç içe yaşadığı yerlere odaklanması dikkat çekicidir. Misyonerlerden sonra saha araştırmasını yapanlar, II. Abdülhamid tarafından görevlendirilen valilikler olmuştur. Peşi sıra İTC hükümeti de yaptığı saha araştırması görevlendirmesi ile iktidar mekanizmaları, toplumu disipline etme, denetleme, teftiş etme için nüfusbilimi de kullanarak biyopolitik müdahalecilik yapar.

M. Foucault'nun tanımı ile biyopolitika; düzenleyici, denetleyici, disipliner sistemle yaşamın sorumluluğunu her alanda üstlenen bir iktidar sistemi hâline gelir. Nitekim tüm bu birikmiş saha araştırmaları sonucunda yeni kurulan Türk ulus devleti, ideolojik bir Türklük oluşturarak öteki kıldığı tüm halk ve inançları, farklılıkları soykırım kışkıracısına almıştır. Foucault'nun deyimiyle:

"Biyo-iktidar rejimi, yaşaması gerekenle ölmesi gereken arasındaki kesinti olan ırkçılıkla işler. Aşağı ırk yok edildikçe, üstün ırk da kendini daha iyi yaşatmış olur." Bir diğlerinin yaşatılması için ötekinin öldürülmesi gerekir düsturu ile ölüm hakkını kendinde gören iktidar güçleri, Dersim Tertelesi'nden tutalım aynı süreçlerde yaşanan birçok Kürt ayaklanmasında ve Ermeni Soykırımı'nda bu çarkı işletmişlerdir.

Nüfus mühendisliği çalışmasında yer alan Baha Said de ortaya koyduğu hakikat dışı araştırmalar ile Kürt soykırımının taşlarını döşemiştir. Baha Said (1882–1939), Çanakkale doğumlu olup, askerî okullarda eğitimini alan aktif bir İTC üyesidir. İTC Merkez Komitesi olarak Teşkilat-ı Mahsusa'da görev alır. Yapılan görevlendirme ile 1916 yılında Alevilere

dair araştırmalar yapmaya başlar. Bu araştırmalar kapsamında dönemin milliyetçi dergi ve gazetelerine yazılar yazar. “Memleketin İç Yüzü: Anadolu’da Gizli Mabetler” şeklinde yazdığı seride ağırlıklı olarak Hristiyan Protestanların Alevileri de gayrimüslim nüfusuna dâhil etmesine karşı tez oluşturur.

Bu kitabında Kürt, Nesturî, Êzidî, Kızılbaş, Sünni, Ermeni gibi istatistiklerin hepsini reddeder. Alevilerin ne Ermeni Hristiyan ne de Kürt olmadığını, Türk-İşlam menşeli bir topluluk olduklarını ispatlamaya çalışır. Aleviliğin Türklerin eski inançlarından olduğunu ortaya koyarak Aleviliği Türk millî kùltürünün ana damarlarından biri kılmaya çabalar. “Atam gök, anam yer” ideale adanmış eski Türk dininin varlığını gösteren inançlar olarak Aleviliği gösterir. Anadolu’yu Turan olarak tanımlar ve Dürzi, Nusayri, Kızılbaş ve Bektaşı gruplarını da Turanî olarak ele alır.

Kızılbaşlar için:

“Göreceğiz ki şimdiye kadar bütün varlığıyla Türk özgürlüğünü koruyan bu cemaat, bir nokta-i nazardan, millî vicdanımızın temel taşlarının en kuvvetli direğidir.” der. Kendisi Türklüğü İşlamiyet öncesine dayandırarak öne çıkardığı için, Aleviliğin şaman Türk inançlarıyla olan bağını kurmaya önem verir.

Baha Said, Alevi gruplarını Türk millî kùltürünün omurgası olarak övgüye değer bulur. “Su katılmamış Türkler” olarak tanımladığı Alevileri ele alırken de onları dinî olarak sadece şamanizm ile ilişkilendirip öne çıkardığı husus, onun kùltürel öğeleridir.

Cumhuriyet dönemiyle beraber başlatılan Türklük inşasında gerekli olan millî kùltürel değerlerin kaynağı, yüzyıllarca bu topraklarda yaşamış olan Türk, Kürt, Arap Alevi denilen inançlar olmaktadır. Baha Said, laik seküler düşüncenin etkisiyle cumhuriyetin kuruluş sürecine Alevi toplumunun entegrasyonunu sağlayacak argümanlarını da oluşturmuş olur. Radikal İşlamlığın karşıtı olarak “Aleviler kadını tesettüre koymadı” diyerek, modern kùltürel özelliklerin temsil gücü olarak Aleviliği tanımlar. Böylece Alevilik, laik Cumhuriyet rejiminin kuruluşunda görevlendirilen bir inanç hâline getirilir. Erken Cumhuriyet döneminden itibaren geliştirilen Alevilik kavramı, Kürt Alevilerinin dışarda bırakılması ve Rea Haq inancının Alevi kavramsalı içinde ilga edilmesi, erken Cumhuriyet döneminin Türklük ideolojisini yansıtır. Artık Alevilik, Türklüğü temsil eden, Kürtlükten uzaklaştırılan bir kavram hâlini alır.

Habil Adem, Baha Said'den farklı olarak, Türk addettiği Alevi inancının tarihsel köklerine dair ortaya koyduğu savlarla Aleviliğin İslamiyet'le olan bağına muğlaklaştırır. Bir yandan Aleviliği İslam'ın bir mezhebi sayarken, diğer yandan iki inanç arasında köklü farklılıklar var diyerek kafa karışıklığı yaşar. Aleviliğin köklerini İslamiyet'e dayandırır; ancak bu inancın İslamiyet'le olan yapısal uyumsuzluğunu da tarif edemez. Son noktada Aleviliğe karşı yaşadığı muğlaklıkla bu inancı pejoratif bir dille tanımlayıp “mum söndürme” karalamasını devam ettirir.

Ziya Gökalp ile aynı çizgide bir Türk-İslam milliyetçi çizgisi ve sosyolojik yaklaşımına sahip olan Adem, tıpkı Gökalp gibi kentlileri modern, kırdan yaşayan aşiretleri de modern hayata dâhil edilmesi gereken iptidai gruplar olarak görür. Türkmenlerin kırsal göçebe yaşamdan kurtarılıp uygarlaşması için şehirli Türklerle ilişkiye geçirilmesini önerir. Kızılbaşlık, sapkın, modern dışı, tedip edilmesi gereken bir topluluk olarak tanımlanır. Bu nedenle Kızılbaşların şehirli Sünni İslam Türklerin içine iskân ettirilip asimile edilmelerinin nasıl olması gerektiğini ayrıntılı olarak projelendirir. Bu toplulukların eğitilerek Türkleştirilmesini öneren Adem:

“Türkmenlerin muasırlaşmaları için bağlı bulundukları başarısız akideleri terk etmeleri elzemdir. Bunun için nazarî din dersleri takip olunmalı ve mektepte amelî din teçhizatı men olunmalıdır.” der.

Adem'in Kızılbaş denilen toplulukları Türk olarak tanımlamadığı açıktır. Bu toplulukların Türkleşmesi için Müslüman kentli yapılması gerektiğini düşünür ve Türklük ideolojisinin ana karakterini de serimler. Kızılbaş inancını sorun olarak gören Adem, tek çözüm olarak bu toplulukların İslam içine alınıp Türkleştirilmesi gerektiğini savunur.

Türklük ideolojisinin iki mimarı arasında yaşanan görüş ve tanım farklılığı, günümüze kadar gelen Türk-İslam çizgisi ve Beyaz Türklük ideolojisini tanımlamaktadır. Biri Türklüğü İslam'a dayandırırken, diğeri bunu Turancılığa dayandırıp Türklüğü laik çizgide ele alarak tarihsel sürekliliğini Aleviliğe dayandırır. Güncel anlamda bu iki çizgi, AKP'nin “yeşil Türklüğü”, CHP'nin de “beyaz Türklüğü” ile devamlılığını korur.

Ortaya çıkan tabloda, Aleviliğin Abdülhamid döneminden itibaren tasarlanmış bir kavram olarak kimlik hâline geldiğini görüyoruz. İslam dışı toplulukları İslam içine çekme, Türk olmayan yapıları Türkleştirme politikası ile Alevilik de sahte bir kavram hâline getirilmiştir. Kürt ideolojisinin mimarı olan Abdullah Öcalan, Aleviliği eleştirirken bu kavramın “köprü bir kavram” olduğunu ve Kürtlüğü Türklüğe taşıma özelliğine sahip olduğunu dile getirir.

Rea Haq süreğine dönük operasyonel müdahalecilik, yerine Alevi kavramının konulması ile gerçekleşir. Yakın döneme kadar Kürt Rea Haq topluluklar, Sünni Kürdü Türk olarak tanımlarken, Kürdü kendinden saymaktaydı. Ancak günümüze gelindiğinde bu gerçeklik kendini ters yüz ederek, Alevilik kavramı Rea Haq kavramını ve Kürtlüğü örten bir kavram hâline gelmiş; Alevilik, etnik kimliği ötelemiştir.

Dersim Tertelesi ile Yaşanan Kürtlük İnkârı

H. Arendt, totaliter sistemlerin uydurduğu hakikatleri “zorunluluğa” dayandırarak uyguladığını, totaliter yasaların “irrasyonelitenin rasyonel kılınması” şeklinde işlediğini belirterek soykırım gerçekliği karşısında yaşanan akıl tutulmasını tanımlamaya çalışır. Şark Islahat Planı ile devreye giren ve “Tunceli Yasaları” olarak devam eden totaliter rejim uygulamaları, Kürt inkâr ve imha politikaları olarak devreye sokulmuştur. Dersim, bir çıbanbaşı olarak modern Türk ulus devletinin mükemmel, disiplinli ve ilerici ulusu karşısında bir istisna olmuştur. Modern çağın ulus devlet yasaları karşısında Dersim, ehlileştirilmesi gereken, itaate zorlanan, suçlu bir halk olmaktadır. Bu nedenle 1938’de Dersim’in tümünden imha edilmesi kararı alınır ve bu hayata geçirilerek tarihin en kanlı kıyımlarından biri yaşanır. Bu tertele sonrası ortaya çıkan yeni toplumsal gerçeklik, kendine yabancılaşan ve Kürtlük değerlerinden kaçan özelliğiyle çözümlenmeyi gerekli kılmaktadır.

“1938 Dersim Tertelesi sonrasında Kürtlüğe dair ne varsa yok edilmesi için her şey yapıldı. Dil yasaklandı, çok yönlü asimilasyon devreye sokuldu ve Dersim’de ideal bir Türklük ortaya çıkarıldı. Kendi tarihinden, toplumundan ve özdeğerlerinden kopmakla kalmıyor, bir de Kürtlüğe dair en ufak bir değer bile gelişmesine karşı korkunç bir saldırıya geçen Judenrat yapısı da oluşmuştur.” diyen Abdullah Öcalan, Dersim’in nasıl Tunceli hâline getirildiğini Judenratçılıkla da çözümler.

Dersim terteleleri ile inkâr edilen Kürtlük yerine sahte bir Alevilik yerleştirilir. Kemal Kılıçdaroğlu’ndan Cem Vakfı’nın kurucusu İzzettin Doğan’a kadar bazı şahsiyetler, Kürt kimliğini inkâr ederek Aleviliği temsil etmeye çalışan ve bu doğrultuda güç devşiren işbirlikçi Aleviler olarak tanımlanabilir. Bu kesimler, Dersim soykırımı sonrası Kürtlüğünü ve Rea Haq inancını inkâr eden, iktidarın sahte ve uydurma Aleviliğinin ardına saklanarak devlet içinde yol alan Judenratçılar olmaktadır. Bunlar, Dersim soykırımı sonrası kendi ailelerini yaşatabilmek için toplumsal değerlerine, hakikatine sırt çeviren ve devlet içinde güç, makam ve para elde edebilmek için uğraşan; bununla da kalmayıp kendilerini “gerçek Alevi” gibi gösteren özel bir ekiptir.

Bugün de devam eden Kürtsüz Alevilik politikası nedeniyle ne Dersim ne de Dersim Tertelesi'nin Kürtlükle bağı kurulmamaktadır. Oysa Dersim sadece Alevilikle sınırlandırılacak bir mekân değildir. Buranın yaklaşık 5–6 bin yıllık bir geçmişi var. Kürtlüğe dair tarihî kökleri var. Kürt kültürünün ilk formlarının mekânıdır. Rea Haq süreği de bu kökler üzerinde şekillenmiştir. Yine Seyit Rıza, Elazığ'a gittiğinde onu idama götüren savcı Kürtlüğünü inkâr ederse affedileceğini teklif eder ve Seyit Rıza buna karşı Kürtlüğünü savunarak idama gider.

Abdullah Öcalan, Dersim gerçeğinde yaşanan hakikat yitimini ele alırken şunları söylemektedir:

“Fethullah Gülen Gladio'ya bağlı bir görevlidir. Said-i Kurdi'nin yanına özel olarak gönderiliyor. Kişilik olarak tam bir Kürt karşıtı milliyetçi birisidir. Said-i Kurdi'nin Kürtlüğe dair ne kadar söylem, tespit ve ifadesi varsa tümünü ayıkıyor, çarpıtıyor. Tıpkı Şeyh Said ve Seyit Rıza'ya yaptıkları gibi yapıyorlar. Şeyh Said'in Kürtlüğü inkâr ediliyor ve çarpıtılıyor, yokmuş gibi değerlendiriliyor ve geriye sadece bir Nakşi birey kalıyor. Seyit Rıza'nın Kürtlüğü ve Kürdistani nitelikleri Cem Vakfı kurucularınca inkâr ediliyor. Öz nitelikleri yok sayılıyor ve geriye kuru bir Alevilik kalıyor. Bunu da Kemalizm'e bağlıyorlar. Aleviliğin İttihatçıların inşa ettiği bir şey olduğunu gizliyorlar. Böylece özü yok edilmek isteniyor ve Rea Haq inancını da yok ediyorlar.”

Kürtlerin varlık sorunu, yaşanan isyanlar sonrası ortaya çıkan soykırım gerçeği ve yasası ile aynı zamanda bir özgürlük sorunu hâline gelmiştir. Seyit Rızalar ve Şeyh Saidler bu gerçeğe itiraz ederek direnen Kürt gerçekliğini temsil etmektedir. Bu gerçekliğin doğru anlaşılmasa, Kürtsüz Kürt politikasını yaratan iktidarın ve Judenratçıların tarihsel hakikatleri Nakşicilik veya Aleviliğin çeperine sıkıştırarak Kürtlüğün üstünü örtmesine neden olmaktadır.

Oysa Abdullah Öcalan:

“Şeyh Said ve Seyit Rıza'nın son sözleri kurumsallaşmalıdır. Onlar Kürtlükten geriye kalan onur ve iradeyi temsil eder. Ancak böylece özgür Kürt iradesini geliştirebilir ve onlara layık oluruz.”demektedir.

Ortada 1925'lerde ve 1938'lerde katledilenlerin son sözleri ve vasiyetleri varken, kimsenin Kürtlük değerlerinden vazgeçmesi ve Kürdün varlık sorununu yok sayması beklenemez.

Kutsalın Sessiz Taşıyıcısı: Aleviliğe Kadın Kalbinden Teolojik Bir Bakış

Songül Morsümbül Tarhan-6 Temmuz 2025



Alevilerde kadın, yaşamın her anında kutsalın taşıyıcısıdır; koruyup kollayanıdır. Nefeslerin çoğu erkek ozanlara aittir; ama bu nefeslerin doğduğu, piştiği, dillendiği ocaklar kadınların emeğiyledir. Kadınlar, sadece annelikle değil; akıl, erdem, vicdan ve toplumsal hafıza taşıyıcılığıyla da bu inancın içsel teolojisini yaratanıdır. Aleviliğin kadim bilgisi yalnızca pirlerin (dedelerin) değil, anaların da kalbinden, zihninden, elinden geçer ve dostun divanında sofraya serilir

Ben, bana ait olan kimliklerimin tümüne yaşamın bana hediye ettikleri ile sahip oldum. (Kadınlık, Kürtlük ve Alevilik.) Sahip olduğum ve taşımaktan, savunmaktan, sözünü kurmaya çalıştığım Aleviliği de kitaplardan okumadım. Alevilik bana, bir kadının susuşunda, bir annenin göz ucuyla döktüğü yaşta, nenemin, annemin aşure tenceresinin başında söylediği gizli bir nefeste, annemin her Perşembe kendi elleriyle yaptıkları çılaları yakarken okuduğu gulbengle gelen, ahenkli ve ruhumuza iyi gelen, bizi iyileştiren, içsel, samimi, yürekten gelen sesinden öğrendik.

Ben Aleviliği yaşadım. Tanıklık ettim. Sustum. Anladım. Ve şimdi de anladığım ölçü ile anlatıyorum. Bugün Alevilik üzerine yazarken sadece bir inançtan değil, bir yaşam felsefesinden; aynı zamanda çok derin bir direniş, barış ve hakikat arayışından söz ediyoruz. Bu inancı anlamak için yalnızca tarih okumak ya da ritüellere bakmak yetmez. Aleviliğin özünü kavramak, onu teolojik bir perspektiften — yani Tanrı, insan, doğa, ahlak ve kutsallık ilişkileri açısından — sorgulamayı gerektirir.

Ben de siz değerli Jin dergisi okuyucuları ile birkaç başlıkla Aleviliğin görülmeyenlerini, yüreğimden hissettiklerimi kaleme dökmeye ve sizlere ulaştırmaya çalışacağım.

Alevi Kadınların Görünmeyen Teolojisi: Yol kadındır derler..!

Alevilikte kadın, yaratılışın ve kutsallığın asli parçasıdır. Ancak yazılı tarih ve yazılı tarihi erk olarak elinde tutmuş zihniyet, anlatılarında kadınları hep “perde arkasında” bırakmıştır. Oysa gerçekte kadın, cemevinde posta oturmasa da, dergâhındaki cem divanında da, postta da asli öğedir; cemi cemil cümleye hazırlayan, karşılayan, sağ salim uğurlayandır. Alevilerde kadın, yaşamın her anında kutsalın taşıyıcısıdır; koruyup kollayanıdır. Nefeslerin çoğu erkek ozanlara aittir; ama bu nefeslerin doğduğu, piştiği, dillendiği ocaklar kadınların emeğiyledir. Kadınlar, sadece annelikle değil; akıl, erdem, vicdan ve toplumsal hafıza taşıyıcılığıyla da bu inancın içsel teolojisini yaratanıdır. Aleviliğin kadim bilgisi yalnızca pirlerin (dedelerin) değil, anaların da kalbinden, zihninden, elinden geçer ve dostun divanında sofraya serilir.

Cemlerde Kadının Yeri: Kutsalın Taşıyıcısı

Alevi inancının en önemli toplu ibadeti olan cem, erkek ve kadının birlikte yer aldığı eşitlikçi bir alandır. Kadın-erkek yan yana durur, aynı meydanda semah döner, aynı lokmaya niyaz olur, aynı lokmadan pay alır. Bu yazdıklarımız yalnızca fiziksel bir eşitlik değildir; metafizik bir eşitliğin de beyanını ifade etmektedir. Alevi inancında cem, erillikten arındırılmış bir kutsal mekân ve cem meydanında yapılan her uygulama eşit hakların varlığının en önemli somut göstergesidir. Kadının varlığı o mekâna yaşam ve ruh katar. Ama ne yazık ki günümüz dünyasının örgütlülüğü, Alevi analarını da kadınlarını da birçok bölgede cem erkânlarında sadece hizmet rollerine hapsedilmiş, söz hakkı sınırlanmış ve ne yazık ki bu hakkın geri alınması için de içeriden erillğe karşı bir duruşu örgütlemeye çok ciddi yetersizlikler ve kavramaktan çok kavrılmamasına yönelik tutum ve tavırlar mevcuttur. Bu nedendir ki Alevi kadınlar, günümüz dünyasının tüm sömürülerine karşı yürüttükleri mücadelesini, Alevi inancının gerçek inançsal eşitliği yaşatması, yaşaması için de vermelidir. Bugün kadınlar, bu kutsal alanda yalnızca görünür değil, aynı zamanda söz sahibi olma hakkını da yeniden talep etmektedir.

Alevilikte Beden, Ruh ve Doğa İlişkisi

Alevi öğretisinde “Enel Hak” (Ben Hakk’ım) felsefesi, Tanrı’nın insanda ve doğada tecelli ettiğini söyler. Bu yaklaşım, insan bedenine, doğaya ve ruha derin bir saygı içerir. Kadın bedeni bu bağlamda günah değil; yaşamın ve evrenin aynasıdır. Kadının doğurganlığı, doğanın döngüsellikle paralel görülür. Doğa kutsaldır, kadın da öyle. Bu nedenle Alevi

inancında ormanlar, dağlar, sular ve kadınlar kirlenmemesi gereken hakikat alanlarıdır. Kadına şiddet sadece bir bireye değil, kutsala saldırı olarak algılanmalıdır.

Saklı Nefesler: Kadınların Söylediği Ama Kaydedilmeyen Deyişler

Alevilik, sözlü bir inançtır. Bu sözlü gelenekte binlerce nefes, deyiş ve mersiye vardır. Ancak bunların çok azı kadınlara aittir; çünkü kadınlar genellikle yazmaz, söylerdi. Yüksek sesle değil; bir çocuğu uyuturken, bir ölüyü uğurlarken, lokma pişirirken söylerdi. Kadınlar susturulmadı ama hiç duyulmadı. Bu nedenle Alevilik tarihinin büyük bir kısmı eksik yazıldı.

Şimdi o nefesleri arayıp bulma, yeniden yazma zamanıdır. Kadınların söylediği ama yazılmayan tüm dualar, bu inancın eksik sayfasıdır.

Kadına Yönelik Şiddet Karşısında Alevi İnancı Ne Söyler?

Alevilikte yol erkânı her şeyin üstündedir. Yol düşkünü olmak en büyük cezadır. Ve bu yol, insanı incitmemeyi emreder: “İncitme! İncinsen de...” Bu öğreti, kadına yönelik şiddeti açıkça reddeder. Ama toplumun ataerkil yapısı çoğu zaman inancı gölgede bırakır. Bugün Alevi kadınları, hem inanç içinden hem toplumsal mücadeleyle, şiddetsiz bir varoluşu savunuyor. Kadınlar sadece hak aramıyor, aynı zamanda bu yolun vicdanını da temsil ediyor.

Sonuç: Barış Dili Kadınlardan Yükselir

Teolojik barış, sadece inançlar arası değil, aynı zamanda inanç içindeki eşitsizliklerin çözümüyle mümkündür. Ben bir Alevi Kürt kadını olarak barışı önce kendimde, sonra toplumumda arıyorum. Aleviliğin özünde saklı duran o kutsal “birlik” anlayışıyla kadını yeniden görünür kılmak istiyorum. Alevilik bana şunu öğretti: Kadın, bir yol değil, yolun kendisidir. Ve her yol, bir kadının duasıyla başlar.

Kadınların Barış İnşası: Erkekliğin Savaş Ayinlerini Sökmek

Dîlan Bebleşin-6 Temmuz 2025



Erkeklik, kendini ancak şiddet aracılığıyla kanıtlayabilir. Erkekliğin tanımı, başkası üzerinde tahakküm kurma kabiliyetiyle ölçülür. Bu “başkası”, çoğu zaman kadındır; bazen çocuk, bazen doğadır. Savaş, bu tahakkümün en yüce biçimi olarak görülür. Erkek savaşır, erkek korur, erkek öldürür. Ve ne yazık ki bu, yüceltilir. Erkek öldürdükçe kahramanlaşır; kadın ‘doğurdukça’ arka plana itilir. İşte şiddetin cinsiyeti budur

Evrenin özü uyumdur. Yaşamın ritmi, farklılıkların bir aradalığına, doğanın döngüsüne ve kadın eliyle büyüyen toplumsallığa dayanır. Ne var ki insanlık tarihi, bu uyumu parçalayarak bugüne geldi. Doğaya hükmetme arzusu, kadının iradesini kırma hırsı ve savaşın yıkıcı gücü aynı kökten besleniyor: erkeklik.

Toplumsallığın başlangıcında insan, doğa ile kutsal bir ilişki kurdu. Bu ilişki, kadının yaşamı üreten ve sürdüren rolüyle derinleşti. Ancak zamanla erkek, kadının bilgeliğine, doğaya ve kutsala karşı bir üstünlük savaşı başlattı. Bu savaş, yalnızca fiziksel bir mücadele değil, aynı zamanda anlamın, belleğin ve kutsallığın gasp edilmesidir. Şiddet, bu gaspın dili oldu. Savaş ise erkekliğin en yüce ritüeline dönüştü.

Mitolojik Kodlar: Kadınsız Kutsallık, Doğasız Erkeklik

Bugün yaşadığımız savaşlar, salt siyasi değil; aynı zamanda tarihsel ve mitolojik birer yeniden sahnelemedir. Erkeklik, gücünü yücelten her mit üzerinden kendini tanrılaştırmış, kadını ise görünmezliğe mahkûm etmiştir. Gılgamesh Destanı’nda olduğu gibi, doğa ve kadın bir kez düşürüldüğünde artık iktidar için her şey meşrudur.

Gilgameş, tanrıça İştâr'ı aşağılayarak ve tapındaki rahibeleri kullanarak kadın birliğini dağıtır. Yetinmez, doğanın temsilcisi Humbaba'nın ormanını talan eder. Böylece kadın kutsallığını düşürdükten sonra doğayı da kendine boyun eğdirmeye çalışır. Bu anlatı, erkeklik zihniyetinin iki temel hedefini gösterir: kadın ve doğa.

Benzer örnekler başka mitlerde de vardır. Yunan mitolojisinin baştanrısı Zeus, birçok kadına farklı suretlerde tecavüz eder. Leda'ya kuğu, Europa'ya boğa, Alkmene'ye eşi kılığında yaklaşır. Bu eylemler “tanrısal aşk” adı altında yüceltilirken, kadınların iradesi sistematik biçimde görünmezleştirilir. Zeus'un bu davranışları, erkekliğin her istediğini alma hakkına sahip olduğu düşüncesini kutsar.

Bir başka örnekte de yeraltı tanrısı Hades, Persephone'yi zorla kaçıır. Persephone, baharın ve doğurganlığın simgesiye erkekliğin yer altı karanlığına hapsedilir. Bu hikâyeye genellikle mevsimlerin döngüsüyle açıklansa da özünde kadının iradesinin bastırılması, doğanın ise erkek egemenliğine tâbi kılınması vardır. Doğa artık yılın yarısında ölecek, kadının bedeni ise yalnızca ‘izin verilen’ zamanlarda yeşerecektir.

Kürdistan mitolojisinin bilge figürü Şahmeran ise başka bir erkeklik şiddetiyle karşılaşır. Bilgeliğiyle toplumu aydınlatan Şahmeran, erkeklerin ihanetine uğrar. Onu gizli tutacağına söz veren Cemşab, erkekler meclisinin baskısıyla sözünden döner. Şahmeran'ın öldürülmesi, doğaya ve kadına ait bilgeliğin erkek çıkarları uğruna feda edilmesidir.

Tüm bu mitolojik anlatılar, erkeklik şiddetinin tarihsel ve kültürel sürekliliğini gösterir. Savaşın, erkekliğin bir hak, bir güç göstergesi olduğu fikri, tanrılar panteonundan modern ordu stratejilerine kadar taşınır.

Erkekliğin Kutsallaştırdığı Şiddet

Erkeklik, kendini ancak şiddet aracılığıyla kanıtlayabilir. Erkekliğin tanımı, başkası üzerinde tahakküm kurma kabiliyetiyle ölçülür. Bu “başkası”, çoğu zaman kadındır; bazen çocuk, bazen doğadır. Savaş, bu tahakkümün en yüce biçimi olarak görülür. Erkek savaşır, erkek korur, erkek öldürür. Ve ne yazık ki bu, yüceltilir. Erkek öldürdükçe kahramanlaşır; kadın ‘doğurdukça’ arka plana itilir. İşte şiddetin cinsiyeti budur.

Bugün modern devletlerin ordu politikaları, güvenlik stratejileri ve savaş pratikleri, kadim mitlerin yeniden üretimidir. Toprakları işgal etmek, halkları yerinden etmek, doğayı delik deşik etmek...

Devletler savaşla yalnızca sınırları değil, anlam dünyalarını da işgal eder. Dağları bombalamak, nehirleri barajlarla kelep elemek, ormanları yakmak... Bunlar yalnızca ekolojik saldırılar değildir. Kadının doğa ile kurduğu bağı, üretim ve yaşam döngüsünü de hedef alır.       kadın, doğayla birlikte direnir. Kadın eksenli toplumda özgürlük, suyun akışında, toprağın bereketinde, ağacın köklerinde yeşerir.

Kadınlar ve Direnişin Ekolojik Aklı

Toplumsal deneyimler bize gösteriyor ki erkek egemenlik yapıları sadece dışsal değil, içimizdedir. Erkekliğin şiddet dili, ilişkilerimize, örgütlenme biçimlerimize, düşünme tarzımıza kadar sızmiştır. Bu nedenle yalnızca cephede değil; evde, dilde, kültürde de savaşmak zorundayız.

Kadınların örgütlü direnişi, erkekliğin savaş mitini parçalayacak en büyük güçtür. Bugün Kürdistan'da barajlara, madenlere, askerî operasyonlara karşı y r t len mücadeleler, yalnızca çevresel değil; aynı zamanda ideolojik ve toplumsal bir savaştır. Kadınların öncülüğünde yürüyen bu mücadele, hem yaşamı hem anlamı savunmaktadır.

Erkekliğin Savaş Ayinlerini Sökmek

Savaş ve erkeklik arasındaki bağ kırılmadı a, barış yalnızca bir hayal olarak kalacaktır. Barışı kurmak için önce erkekliğin savaş ayinlerini sökmek, onun kutsal zırhını parçalamak gerekir. Bunun için kadınlar olarak önce kendimizi yeniden inşa etmeli, birbirimizin sesi, sözü ve yol arkadaşı olmalıyız.

Erkekliğin kutsadığı savaş, kadınların kurduğu yaşamı hedef alır. Mitolojilerden devlet aygıtlarına, toplumsal normlardan silahlı çatışmalara kadar uzanan bu şiddet zinciri, kadınların iradesiyle kırılacaktır.       erkekliği değiştirmeden barışı kuramayız. Kadınların barış dili, örgütlü gücü ve ekolojik aklı, erkeklik şiddetinin karşısında büyüyecek en büyük direniştir.

Bu yüzden savaşsız bir dünya, erkeklikten arındırılmış bir dünya demektir. Ve bu dünya, kadınların elleriyle yükselecektir.